

Forpliktelsen fra Cape Town

Den tredje Lausanne-kongressen gikk av stabelen i Cape Town i fjor høst. Både Credoakademien og Mediehøgskolen Gimlekollen fikk levere sentrale bidrag til kongressen. Nå foreligger et svært sentralt dokument i sin helhet, nemlig "The Cape Town Commitment".

Dette dokumentet fra høstens globale Lausannekongress er blitt en viktig ressurs. Her presenteres både et evangelikalt helhetssyn på kristen tro og et misjonalt perspektiv på aktuelle globale utfordringer.

The Cape Town Commitment er et omfattende, engasjerende og utfordrende dokument som foreligger i to deler:

- *For the Lord we love: The Cape Town Confession of Faith*
- *For the world we serve: The Cape Town Call to Action*

Dokumentets første del (*For the Lord we love*) ble delt ut på selve kongressen i Cape Town i oktober. Dette er en ypperlig sammenfatning av klassisk kristen tro - med en klar evangelikal profil. Dermed står Bibelen, Jesus, korset, omvendelsen, misjon og sosialt engasjement sentralt. Det som særlig særpreger *For the Lord we love*, er den klare bibelforankringen og det tydelige og varme språket. Betegnende nok begynner del 1 med kapitlet "We love because God first loved us".

Dokumentets andre del (*For the world we serve*) ble publisert i slutten av januar i år. Her sammenfattes kongressens hovedinnhold med de seks dagstemaene som hovedoverskrifter. Kort sagt dreier det seg om "Hele kirken med hele evangeliet til hele verden" - for å bruke Lausannebevegelsens klassiske motto. Som fagansvarlig for "media and technology" - som var et av delemnene på første dagen - vil jeg særlig anbefale det første kapitlet for nøye refleksjon. Dette dagstemaet (*Bearing witness to the truth of Christ in a pluralistic, globalized world*) utfordrer til omfattende apologetisk innsats på ulike arenaer:

Theofilos

Utgivare:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademien, Rehnsgatan 20,
113 57 Stockholm

Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen
Gimlekollen, Postboks 410 Lundsiden,
4604 Kristiansand, Norge

www.theofilos.nu

Redaksjon: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

Ansvarig utgivare:

Stefan Gustavsson

Hovedredaktør:

Lars Dahle

Redaksjon:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy og
Margunn Serigstad Dahle

Utgivning:

Tidskriften utkommer med 4 nr per år.

Næste nr kommer ut i mars 2011

Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)

295 kr, Student 195 kr, stödprenumerat 500 kr

Norge (norska kr):

295 kr, Student 195 kr, stödprenumerat 500 kr

Övriga Europa 325 svenska kr

Sverige: betala till plusgiro 154 79 93-4

Norge: Kunden faktureras

Ange alltid namn, adress och ev. epostadress!

Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

“Vi lengter etter å se en sterkere forpliktelse til hardt arbeid med robust apologetikk. Dette må skje på to nivå.

1. Vi må identifisere, utruste og be for dem som kan involvere seg på et høyt intellektuelt og offentlig nivå i å argumentere for og forsvare bibelsk sannhet i det offentlige rom.
2. Vi oppfordrer menighetsledere og pastorer til å utruste alle troende med mot og redskap til å vise sannhetens profetiske relevans for den offentlige samtale, og å ta i bruk ethvert aspekt av kulturen vi lever i.”¹

Dette sitatet viser også noe av hovedanliggendet med tidsskriftet *Theofilos*, som er sammenfattet i vårt motto: “For at troende mennesker skal tenke og tenkende mennesker tro”.

Vi håper at The Cape Town Commitment blir lest nøye av mange i Norden - som et utfordrende ressursdokument og som utgangspunkt for viktige debatter.

I dette nummeret...

Silje Kvamme Bjørndal er doktorgradsstipendiat ved Det teologiske menighetsfakultet i Oslo, der hun arbeider med prosjektet “Church in a Secular Society. A critical discussion of Stanley Hauerwas' ecclesiological position, in dialogue with Charles Taylor's framework for understanding secularity”. Silje bidrar i dette nummeret med en svært interessant artikkel om Kirkens utfordring i et vårt sekulære nordiske samfunn. Etter å ha definert begrepet kirke går hun videre til å diskutere kirkens forhold til kulturen med utgangspunkt i en parafrasering av Niebuhrs kjente typologi over forholdet mellom Kristus og kulturen; kirken mot samfunnet, kirken av samfunnet, kirken over samfunnet, kirken og samfunnet i paradoks og kirken som transformerer samfunnet. Hovedspørsmålet i Siljes artikkel er hvordan kirken kan navigere i dagens sekulære farvann med relevans og integritet, og fremme en hensiktsmessig påvirkning i samfunnet.

Theofilos' redaktør Stefan Lindholm diskuterer to ytterkanter i kirkens møte med kulturen, nemlig faren for *assimilering* med kulturen på den ene siden, og faren for å *separeres* på den andre. Ved å holde en analyse av kulturbegrepet sammen med en påpekning av kristnes fravær på kulturarenaen viser han at de kristne selv må bære en stor del av skylden for den sekularisering vi i dag kritiserer. Mot slutten av artikkelen deler Stefan noen tanker om “den smale veien videre”. Han peker på at svarene kan virke utilfredsstillende og krevende, fordi veien ikke er åpenbar, men krever at vi søker og lytter.

Undertegnede bidrar med en kort artikkel om hvorvidt nyhets- og underholdningsmediene fungerer som arenaer for sekularisering. Med utgangspunkt i et utfordrende sitat fra den tidligere ateisten A. N. Wilson ser jeg på hvordan sekularisme i ulike former fungerer som et underliggende og ubestridt premiss for vestlige medier. Jeg forsøker å peke ut tre former for respons til Wilsons utfordring; kristne må ha et *analytisk og kritisk* forhold til mediene, legge vekt på kristent medienærverk og stadig arbeid med å gjenoppdage den forklaringskraft Jesu oppstandelse har i forhold til andre aktuelle livssynsalternativ.

1. <http://www.lausanne.org/ctcommitment> Punktene om apologetikk står under *Truth and the challenge of pluralism*.

Hvordan skal vi kunne nå et Europa som er fanget av sekularismens grep? Stefan Gustavsson kaller Europa for "den fortapte sønn" i sin artikkel, og trekker fram Sverige som har gått fra å være en nasjon i vekkelse, til å bli verdens mest sekulariserte land, på 100 år. Antallet besøkende ved gudstjenestene faller dramatisk, og selv om Sverige er et foregangsland er trenden den samme i Norge også. Kirken mislykkes ikke bare i å nå ikke-kristne, den klarer ikke en gang å holde på sine egne medlemmer, skriver han. Stefan gir oss også et nyttig riss av sekularismens historiske bakgrunn, og viser til at kirken ofte enten har inngått kompromiss med sekularismen, eller har valgt å unndra seg all konfrontasjon med den. Forfatteren peker på apologetikkens plass i kirkens møte med et Europa som omtales som postmoderne, men som i realiteten henter mange av sine grunnleggende svar fra humanistisk realisme.

C. S. Lewis' Narnia-bøker er blant verdens mest leste barnebøker, og den siste filmatiseringen, *The Voyage of the Dawn Treader* kom i romjulen i fjor. *Theofilos'* andre redaktør Eivind Algrøy omtaler filmen og noe av den kritikken som Lewis' fiksjon møter fra anmeldere. Hvorfor er det slik at regelens intensjoner ikke skal være avgjørende for verkets litterære verdi ser ikke ut til å gjelde for Narnia-bøkene? Algrøy trekker også fram noen av Lewis sentrale apologetiske tanker som gjenspeiles i filmen.

Stefan Lindholm gir oss et annet viktig bidrag i dette nummeret når han introduserer oss for L'Abri-pionéren Hans R. Rookmaaker. Rookmaaker var professor i kunsthistorie, og har vært sentral i utformingen av L'Abri's tilnærming til kunst og kultur, ikke minst gjennom sin nære relasjon til Francis Schaeffer og ved at han senere startet den hollandske grenen av L'Abri. Forfatteren gir et svært interessant innblikk i flere av Rookmaakers viktigste tanker. Du får også tips om nedlastbare mp3-filer med undervisning fra Rookmaaker personlig!

I tillegg til alt dette byr vi på et intervju med en av Norges fremste kjennere av nyreligiøsitet, utdrag fra en doktoravhandling om samfunnsøkonomi som dedikeres til Guds ære, bokanmeldelser og småstoff med anbefalte happenings og ressurser.

Til slutt vil jeg nevne at *Theofilos* eier, Damaris Norge, har valgt å ansette Stefan Lindholm i en deltidsstilling som redaktør for *Theofilos*. Stefan har vært en av visjonsbærerne bak *Theofilos* og vi er glade for at han nå takker ja til en slik stilling. Dette vil være en arbeidsoppgave som går godt overens med at Stefan og hans familie nå reetablerer L'Abri Norden.

Vi håper og tror at denne satsingen vil gjøre at du som leser blir stadig mer begeistret for *Theofilos*, fordi du oppdager at tidsskriftet virkelig medvirker til at *troende mennesker tenker og tenkende mennesker tror*. Vi håper også at du vil være med oss på denne satsingen, enten ved å være abonnent, verve nye abonnenter eller – dersom du har anledning til det – støtte Damaris økonomisk.

God lesning!

Lars Dahle
Ansvarlig redaktør

Kirken i et sekulært samfunn

Noen innledende spørsmål

Hva er en kirke? Et bygg. Et kristent trossamfunn. En gruppe mennesker samlet om felles religiøs praksis. Svaret avhenger av bestemte perspektiv, interesser og premisser. En arkitekt vil for eksempel undersøke dette spørsmålet med andre briller enn en teolog eller sosiolog. For en norsk lutheraner er svaret gjerne knyttet til Den norske kirke, mens for andre kan kirkeforståelsen være knyttet til Den katolske kirken, en forsamling eller et bedehus. Denne artikkelen forutsetter en bred og empirisk¹ forståelse av kirken som et kristent fellesskap samlet om sakramentene og forkynnelsen av det kristne budskapet.²

Hvordan bør så kirkens forhold til samfunnet være? Ved å parafasere H. Richard Niebuhrs kjente typologi over forholdet mellom Kristus og kulturen, kan man kategorisere kirkens forhold til samfunnet i fem grupper; kirken mot samfunnet, kirken av samfunnet, kirken over samfunnet, kirken og samfunnet i paradoks og kirken som transformerer samfunnet.³ Selvsagt er ikke Niebuhrs typologiske analyse direkte overførbar fra "Kristus og kulturen" til "kirken og samfunnet", men typologien er likevel beskrivende for ulike perspektiv på hvordan vi kan besvare spørsmålet om forholdet mellom de to sistnevnte størrelser. På den ene ytterkanten finner vi en kirke som kjemper mot samfunnsutviklingen og vurderer seg selv som et utenforstående fellesskap (kirken mot samfunnet), mens på den andre ytterkanten finner vi en kirke som anser seg selv som helt og fullt integrert i samfunnet den er en del av (kirken av samfunnet). Mellom disse ytterpunktene befinner nok de fleste kirkers selvforståelser seg, og det er også her vi finner et av premissene for denne artikkelen, som er at kirken er en del av samfunnet, men fordi kristne lever med bestemte overbevisninger om menneskets eksistens

1. En "empirisk" forståelse av kirken innebærer at kirken er erfarbar, i motsetning til en usynlig kirke og skjult kirke, se Hegstad, Harald, *Den virkelige kirke* (Tapir Akademiske Forlag, 2009), ss. 8-9.

2. For en introduksjon i forskjellige kirkeforståelser, se Kärkkäinen, Veli-Matti, *An Introduction to Ecclesiology* (InterVarsity Press, 2002). For en ekklesiologisk utredning på norsk, se Hegstad, Harald, *Den virkelige kirke*.

3. Niebuhr, H. Richard, *Christ and Culture* (Harper & Row, 1951).

og forhold til Gud vil det oppstå spenninger i møte med et pluralistisk samfunn som lever med divergerende overbevisninger og livssyn. I praksis kan dette komme til syne i kollegaers samtaler i lunsjpausene, i offentlige verdidebatter og i utviklingen av læreplaner for skolene.

Hvordan kan kirken navigere i disse farvann med integritet og influens?⁴ Også på dette spørsmålet finnes ulike svar som ikke nødvendigvis utelukker hverandre. Avgjørende for svaret er imidlertid den bestemte konteksten kirken befinner seg i. Kirken i Norge⁵ er i en spesiell situasjon, med en statskirke som har overveldende stor oppslutning i det som anses for å være et sekulært samfunn.⁶ Et sentralt premiss for den videre diskusjonen er altså at kirken i Norge (jmf. den brede kirkeforståelsen definert ovenfor) befinner seg i et sekulært samfunn. Hva dette innebærer skal jeg komme nærmere tilbake til, men først en kort oppsummering av premissene for diskusjonen:

- 1) En bred og empirisk forståelse av "kirken" som et kristent fellesskap samlet om sakramentene og forkynnelsen av det kristne budskapet.
- 2) En mellomposisjon som forstår kirken som en del av samfunnet, men samtidig anerkjenner at det vil oppstå spenninger i møte med et pluralistisk samfunn med divergerende overbevisninger og livssyn.
- 3) En sekulær kontekst; kirken i Norge befinner seg i et sekulært samfunn og det er nyttig for kirken å diskutere hva dette innebærer i praksis.

Disse premiss er langt fra uangripelige eller endegyldige. Det er like fullt nødvendig å tegne opp et utgangspunkt for å kunne drøfte en hvilken som helst sak. Hvilket bringer oss til problemstillingen som skal undersøkes nærmere i fortsettelsen; *hvordan bør kirken i Norge forholde seg til det sekulære samfunnet, for best å kunne ivareta sin integritet og fremme en hensiktsmessig influens?*

I et forsøk på å si noe om dette, skal jeg først gjøre rede for tre endrede

4. Nå kan man jo stille spørsmål både ved hvorvidt integritet og influens er de viktigste ledestjernene for kirkens navigasjon - og hva disse begrepene i så fall innebærer. I denne sammenheng henviser termene til troverdighet i forhold til å forvalte den kristne lære og tradisjon, samt en bevissthet om sitt samfunnsansvar som inkluderer diakoni og misjon. Jeg har ikke mulighet til å fortsette diskusjonen i denne fotnoten, selv om jeg er klar over at også begrepene "kristen lære", "diakoni" og "misjon" kan tillegges variert innhold og tolkes ulikt.

5. Selv om denne artikkelen tar utgangspunkt i en norsk kontekst, vil diskusjonen være relevant for kirken i et større nordisk perspektiv også.

6. For mer om kirkens og religionens plass i det norske samfunn, se Botvar, Pål Ketil og Schmidt, Ulla (reds.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* (Universitetsforlaget, 2010).

vilkår for tro og religion i et sekulært samfunn i følge den kanadiske filosofen Charles Taylor, og deretter tegne opp noen utfordringer det gir kirken i dagens Norge.

Endrede vilkår for tro i et sekulært samfunn

Sekularisering, sekularisme og sekularitet er alle omdiskuterte begrep som har utviklet seg fra sine opprinnelige utgangspunkt.⁷ For eksempel ble sekulariseringsprosessen først antatt å være uløselig knyttet til moderniseringen av det vestlige samfunnet, hvor argumentene bl.a. var rasjonalitetskriteriets innhugg i de religiøse dogmene og restruktureringens autoritetsforskyvelse fra kirken til staten.⁸ I den senere tid har

“Hvordan bør kirken i Norge forholde seg til det sekulære samfunnet, for best å kunne ivareta sin integritet og fremme en hensiktsmessig influens?”

dette aksiomet blitt utfordret både av empiriske eksempler fra andre deler av verden hvor modernisering ikke har medført sekularisering i vestlig format, og av teoretikere som sosiologen José Casanova. Han påpeker blant annet behovet for å skille mellom ulike former for sekularisering i denne debatten, og han argumenterer mot at religion automatisk må ekskluderes fra et moderne samfunns offentlige rom.⁹ Jeg vil i forlengelsen av dette anbefale Charles Taylors forståelse av sekularitet som "...noe som omfatter hele vår ramme for forståelse, hvor vår moralske, åndelige og religiøse erfaringer og søken finner sted innenfor".¹⁰ Dersom kirken ønsker å ha en stemme i vårt samfunn er det avgjørende at den reflekterer over hvilke vilkår det sekulære mennesket har når det

7. For en innføring i sekularisme på norsk, se Bangstad, Sindre, *Sekularismens ansikter* (Universitetsforlaget, 2009).

8. Berger, Peter; Davie, Grace og Fokas, Effie, *Religious America, Secular Europe?* (Ashgate, 2008), ss. 31-33.

9. Les mer i Casanova, José, *Public Religions in the Modern World* (University of Chicago Press, 1994).

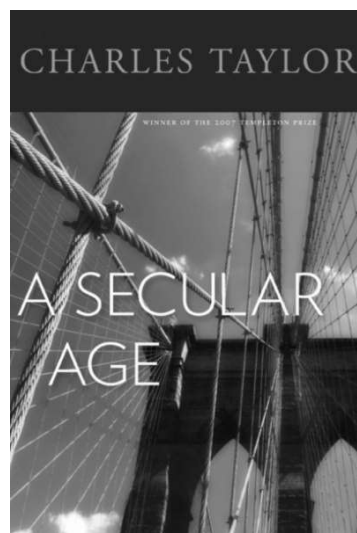
10. Taylor, Charles, *A Secular Age* (Belknap Harvard, 2007), s. 3.

søker mening, moralsk identitet, og eventuelt tro.

Men er det ikke nok å forkynne det kristne budskapet, vil kanskje noen innvende. Eller motsatt; trenger vi egentlig kirkens stemme i et moderne og sekulært samfunn som vårt? I en kronikk i Klassekampen henviser KIFO (Stiftelsen Kirkeforskning)-forskerne Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt til undersøkelser som viser at folk i økende grad er skeptiske til at religiøse ledere forsøker å påvirke statlig og offentlig myndighetsutøvelse, men er overveiende positive til religionens og religiøse lederes bidrag i samfunnsdebatter og sivilsamfunnet for øvrig.¹¹ Dersom disse undersøkelsene reflekterer en reell etterspørsel hos det norske folk (og det tror jeg absolutt at de gjør), stiller det kirkens folk - både lek og lærd - ovenfor en tydelig utfordring. Denne tror jeg ikke kan møtes fra kirkens prekestoler alene, men krever også at vi våger å engasjere oss aktivt i samfunnsdebattene, trygge på hva det vil si å være kirke i et sekulært samfunn.

Hvilket bringer oss tilbake til Taylors teori om et sekulært samfunns endrede vilkår for tro og religion. Jeg har ikke mulighet her til å gå inn på hans meget omfattende fremstilling av både den historiske utviklingen som ledet fram mot den sekulære tidsalderen vi i det vestlige samfunnet nå lever i, og hans analyse av nevnte samfunn, men vil trekke fram tre av de sekulære vilkårene for religion som Taylor presenterer,¹² og som utfordrer kirken med tanke på å være en troverdig og relevant stemme i samfunnet vårt. En av de mest markante endringene fra førmoderne til moderne tid er at mennesket har endt opp med å bli sin egen høyeste autoritet. Mens det tidligere var selvsagt at man forholdt seg til usynlige guder, ånder og makter, har det nå blitt motsatt; det er selvsagt at man *ikke* forholder seg til forestillinger som blir ansett for å være irrasjonelle og overtroiske.¹³ Via vitenskapens gjennombrudd og utvikling ble mennesket "frigjort" fra overtro og religionens undertrykkelse til etter hvert

11. Klassekampen 25.08.2010. Kronikken kan lastes ned på KIFOs hjemmesider, <http://www.kifo.no/index.cfm?id=268203> (nedlastet 21.10.10).

12. Selv disse vil kun vises til summarisk, men henvisninger vil gis for mulig utdypende lesing av argumentene.

13. For en mer omfattende analyse av "Gud er død"-tesen, som er direkte linket til denne endringen, se Taylor, Charles, *A Secular Age*, ss. 560-574.

“Mens det tidligere var en uløselig sammenheng mellom evighet og sekulær tid, har evighetsperspektivet vårt blitt oppspist av den materielle tiden.”

og ende opp med å bli sin egen skaper; mennesket forventes nå å utforme alt fra sin seksuelle identitet, sine grunnleggende verdier, sin ytterste hensikt, til sine religiøse overbevisninger eller fravær av disse, sine moralske levereregler, osv. Det er ingen ende på valgene det sekulære mennesket står ovenfor, og vi er opplært til å tenke at dette er ensidig positivt, godt og rett.¹⁴ *Mennesket er sin egen skaper, mennesket er sin egen gud.*

Et annet vilkår som henger sammen med dette er fokuset på individet. Individets frihet og rettigheter er ukrenkelige. Nøyaktig hvilke rettigheter og hva denne friheten innebærer er noe flytende størrelser. At jeg'et overgår vi'et materialiseres f.eks. i skilsmissestatistikkene, nedgangen i frivillighet og organisasjonsengasjement og fraværet av integreringspraksis (ikke først og fremst integreringspolitikk). *Individets frihet og rettigheter er vårt høyeste mål.*¹⁵

Dette knytter an til det tredje og siste vilkåret jeg vil trekke fram, som i likhet med de foregående også utgjør en utfordring for kirken i et sekulært samfunn. En av årsakene til individets opphøyede status og menneskets selvskapelse er at med et sekulært verdensbilde er vi nedsunket i det som Taylor kaller “sekulær tid” (“secular time”).¹⁶ Den eneste tiden som finnes for oss, er den tiden vi materielt eksisterer i og som kan leses på kalendere og klokker. Mens det tidligere var en uløselig sammenheng mellom evighet og sekulær tid, har evighetsperspektivet vårt blitt opp-

14. Filosofen Arne Johan Vetlesen har vært en kritiker av det moderne frihetsbegrepet, se <http://www.klassekampen.no/6431/article/item/null/la-friheten-komme-til-meg>, nedlastet 22.10.10.

15. Mer om hvordan “exclusive humanism” vokste frem som et ateistisk alternativ under opplysningstiden, se Taylor, Charles *A Secular Age*, pp. 259-262.

16. Taylor, Charles, *A Secular Age*, p. 55.

spist av den materielle tiden. *Den sekulære tiden er den endelige og eneste tiden for oss.*

Med utgangspunkt i disse vilkårene fra Taylors sekulariseringsteori vil jeg avslutte med å formulere noen av de utfordringene som vårt sekulære samfunn stiller kirken ovenfor.¹⁷

Noen utfordringer for kirken i et sekulært samfunn

Den kristne skapelsesfortellingen setter mennesket i en grunnleggende relasjon til Gud, noe som danner forutsetningen for kirkens respons til den sekulære tesen om at mennesket er sin egen skaper og gud. Kirkens tro på at mennesket er skapt av og for Gud tillegger mennesket unike evner til selv å skape, vurdere og velge, men disse evnene står alltid i forhold til Gud. Hvilket innebærer at mennesket selv ikke er det endegyldige opphav eller formål for sitt eget liv. Dette er verken ny eller revolusjonerende informasjon for de fleste kristne, likevel er det en viktig utfordring å formulere hvordan denne forståelsen av mennesket som skapt og skapende gir kirken en annerledes (og viktig) stemme i det sekulære samfunnets overdøvende rop etter selvskapelse og selvrealisering.

De fleste mennesker i vårt sekulære samfunn bedriver, mer eller mindre bevisst, hasardiøs balansekunst. Det er nemlig en hårfin linje mellom selvinnsikt og selvopptatthet, mellom selvrespekt og selvforherligelse, mellom individualisme og egoisme. Kirkens budskap er også opptatt av den enkelte; at hver eneste en skal komme til tro og ha evig liv (Joh 3,16), at hver enkelt skal avlegge regnskap for seg selv (Rom 14,12) og at hver enkelt har fått gaver av Den Hellige Ånd (1 Kor 12,11), men dette holdes sammen med den enkeltes ansvar for sin neste. Kirken er et fellesskap som er bygget på andre premisser enn individualismens frihet og rettigheter, selv om disse er viktige og i gitte situasjoner kjemper kirken med rette for individers frihet og rettigheter; nestekjærlighet og solidaritet vil for øvrig alltid være det sentrale motivet.¹⁸

Å ha nok med meg selv er knyttet til horisonten for livet mitt. Når vi

17. Dersom kristne og kirken selv er en del av det sekulære samfunnet (se premiss 2), vil vi møte disse utfordringene og spenningene ikke som "utenforstående", men i vårt hverdagsliv, vårt verdensbilde og våre prioriteringer. Derfor bør kristne like mye la seg utfordre personlig som på vegne av kirken og sin tro.

18. Jesus forteller en lignelse om ansvaret for vår neste, i Luk 10,37.

som samfunn desperat forsøker å forlenge og forevige ungdom, helse, rikdom og herlighet, kan det forstås som et uttrykk for at vi er nedsunket i "sekulær tid". Jeg tror ikke det er verken konstruktivt eller kristelig å oppfordre til virkelighetsflukt eller ansvarsfraskrivelse - snarere tvert imot, kirken understreker forvaltningsansvaret vi har for vår tid og våre ressurser, men dette ansvaret peker videre mot en høyere himmel og en annen tid. Det er forståelig at kirken, forlegen over fordums praksiser som avlatshandel og svovelprekener, som oftest overlater spørsmål om tid, død, evighet og det hinsidige til prinsesser¹⁹ og andre alternative røster, men det kan vanskelig forsvares. Utfordringen for kirken i vårt sekulære samfunn er å formidle en eskatologi²⁰ og tidsforståelse som både er troverdig i forhold til det kristne budskapet og som åpner opp en livshorisont utover det umiddelbare for det sekulære mennesket.

Det er nok mange svar på spørsmålet om hvordan kirken i Norge (og Norden) bør forholde seg til det sekulære samfunnet for best å kunne ivareta sin integritet og fremme en hensiktsmessig influens. Ut fra de premissene jeg tegnet opp innledningsvis, har jeg henvist til tre endrede vilkår for tro og religion i et sekulært samfunn, i følge Taylor, og deretter foreslått hvordan disse utfordrer kirken på forskjellig vis. Dette innebærer at kirken tar på alvor både etterspørselen og behovet for tydelige stemmer som utfordrer noen av de sekulære selvsagthetene, og konstruktivt bidrar med troverdige alternativ i samfunnsdebatten.

Silje Kvamme Bjørndal

silje.bjorndal@mf.no

Master i teologi og doktorgradsstipendiat ved Det teologiske menighetsfakultet

19. Den norske prinsessen har de siste årene vært mye omtalt i media for sine utspill om kontakt med engler og de døde (se f. eks. <http://www.aftenposten.no/nyheter/kongelige/article1903224.ece>, nedlastet 17.01.11).

20. Eskatologi er en del av teologien eller filosofien som arbeider med det som skal skje i de siste tider.

Den kristne i kulturen

Den kristne löper två stora risker i sin relation till kulturen. Den ena risken är att assimileras med den omgivande kulturen och den andra är att separeras från den. I artikeln ger jag olika exempel på dessa ytterligheter. Jag diskuterar några missförstånd om vad kultur är samt hur kristnas avsaknad på kulturellt engagemang kan ses som en intern orsak till sekulariseringen. Några ord på slutet sägs också om den smala vägen framåt.

Den kristna kyrkan och den kristna tron som kyrkan bygger på löper två stora risker i sin relation till kulturen. Den ena risken är att *assimileras* med den omgivande kulturen och den andra är att *separeras* från den.¹

Frågan om den kristnes förhållande till kulturen är kanske en av de svåraste frågorna att avgöra ur ett bibliskt, etiskt och historiskt perspektiv för det finns många problem som hänger samman med frågan. Dels är det faran att läsa in våra värderingar och preferenser som oundvikligt färgar oss när vi söker förstå en epok i historien där kristna har agerat på ett visst sätt i förhållande till kulturen.

Som protestant kan det t ex vara allt för enkelt att avfärda medeltidens klosterkultur som om den enbart var ett världsfrånvänt och elitistiskt system. Ofta glöms det bort att i samma klosterkultur lades grunden till våra dagars universitet och medicin, med revolutionära kulturella landvinningar som för alltid har förändrat de kulturer som har fått del av dem. Frågan blir då hur mörk medeltiden egentligen var och hur världsfrånvänt klostervärlden egentligen var.² Förenklade analyser och slutsatser som denna är frestande eftersom de är just det: förenklingar av något som i själva verket är mycket komplicerat. Det är därför med ödmjuk-

1. Det klassiska verket som försöker bringa klarhet i dessa frågor är H. Richard Niebuhrs *Christ and Culture* (Harper Collins, 2001). Se en något utförligare behandling i Siljes artikel i detta nummer. Trots denna inflytelserika bok är jag avvaktande inför stora delar av dess analys. T.ex. menar författaren att det jag kallar för separation från kulturen ('Christ against Culture' i hans terminologi) finns i Johannesevangeliet. Detta blir en bibelsynsfråga: Kan Skriften motsäga sig själv? Även om jag inte håller detta för sant om Skriften kan vi lära oss mycket från Niebuhrs bok.

2. Anders Piltz är en av de mest engagerande svenska författarna i detta ämne. Se t.ex. hans *Det gråtande djuret. Människans mångtydighet i europeisk tradition* (Norma Bokförlag, 1998)

het och en grad av medvetenhet om själva frågans komplexitet som jag vill delge några tankar kring ämnet om den kristne och kulturen.

De två ytterligheterna – assimilation och separation från kulturen – säger något om svårigheten i att vara en kristen i vilken tid man än befinner sig och är inte något som utmärker vår tids kristna. Vi kan säga att de är två "naturliga" tendenser i en fallen värld. Men i vår västerländska kultursfär där de flesta samhällen får betecknas som sekulariserade blir frågan extra akut. Det finns givetvis paralleller i historien till vår tid men samtidigt har vår tid också sina särtecken. Vi har t ex i idag en aldrig tidigare skådad tillgång till hela världen genom media. Post-moderna tänkare talar om "den globala byn" (*the global village*). Termen refererar till det globala samhället som växt fram genom teknologin, inte minst internet, som de senaste årtiondena gjort att kommunikativa avstånd drastiskt har förminskats. Det gör att trender kan kommuniceras och skifta med en historiskt ojämförbar snabbhet.

Den kristna kyrkans historia skulle helt och hållet kunna skrivas från detta perspektiv av assimilation och separation. Detta perspektiv är ett grundläggande diagnosverktyg för att avgöra kyrkans hälsa i en viss tid. För i varje tid och i varje kultursfär har hon tenderat åt det ena eller andra hållet och ibland har det funnits lika starka krafter som dragit åt båda hållen i samma kultur.

Men finns det då inte ett adekvat eller rätt sätt för kyrkan att relatera till den omgivande kulturen? I en fallen värld, d v s i en värld som gjort uppror mot sin Skapare, torde det inte vara överraskande att det finns risker och faror. Samtidigt måste vi säga att om Gud är återlösaren och frälsaren inte bara av individuella människosjälar utan av hela människor i sina kulturella sammanhang torde det också finnas en väg till återlösning mitt i en fallen värld. Det är en väg som Skriften betecknar som smal (Matt. 7:14) och det är den vägen som är svår att gå.

I den första delen av artikeln vill jag teckna den breda vägens två filer i förhållande till kulturen, assimilation och separation, för att avslutningsvis reflektera över den smala vägen – "the road less traveled", som Robert Frost sade – den som är under uppbyggnad och svår att finna.

Vad är kultur?

Innan vi går vidare med att tala om förhållandet till kulturen bör vi säga något om begreppet 'kultur'. Låt oss därför börja med att säga något om vad det inte betyder; i varje fall vad jag inte menar när jag talar om kultur. Det finns en fara med att tänka på kultur som något som bara rör en elit – de intellektuella, konstnärerna, poeterna och filosoferna. Detta är ett helt felaktigt sätt att tänka på kultur och ett synsätt som undergräver den kristnes engagemang i världen. Den holländske kristne tänkaren och konsthistorikern Hans Rookmaaker (1922-77) menade att det här föreligger ett dualistisk synsätt på kulturen.³ Å ena sidan har vi naturvetenskapens och teknikens framsteg som inte anses vara något kulturellt utan endast en del av livet, det liv som i stort utgörs av våra arbeten och det vi gör på vår fritid. Dessa ses heller inte som något kulturellt utan helt enkelt som något av livets nödvändigheter. Å andra sidan har vi högkulturen, konsten, musiken och poesin som ses som den verkliga kulturen och är till för fåtalet. För den stora massan ses dessa yttringar som intressanta men utan någon större konsekvens för våra verkliga, vardagliga liv. Många skulle spontant placera religion på denna sida – som något som kan vara intressant men endast som en "kulturell" yttring. I och med detta har synen på kulturen och dess plats i livet förpassats till marginalen, på sin höjd. Med Rookmaakers ord: "Kultur blir då endast ett förskönande av livet – ett ornament, möjligen också en berikning, men aldrig en nödvändighet."⁴

Detta är alltså inte vad vi bör tänka om kultur. Istället är det bättre att tänka på kultur som något som inbegriper hela livet utan uppdelning eller separation mellan högt och lågt, t ex finkultur och populärkultur. Sådana distinktioner kan givetvis ibland vara till hjälp rent metodologiskt men risken är att vi med sådana distinktioner ser på populärkulturen som en avart av kultur eller, i värsta fall, som att det inte alls längre är kultur över huvud taget. Rookmaaker igen:

Livet ska vara en helhet och kulturen är helt enkelt skapelsen av livets former, beteendemönster och institutioner såväl som vårt användande av naturen och dess tillgångar. När bonden kultiverar är hans metoder och redskap alla delar av kulturen. När en

3. Se ett separat porträtt av Rookmaaker av undertecknad i detta nummer.

4. 'The Christian in His Culture' i *The Creative Gift: Essays on Art and the Christian Life* (Cornerstone Books, 1981) s. 42.

kompositör skriver en sång är det också kultur. Han väljer ljud och uttrycker idéer, skapar en form med vilken människor kan uttrycka sig själva.⁵

Med andra ord vill vi ha en så vid definition av kultur som möjligt. Problemet med vida definitioner är att allt kan reduceras till kultur. Detta är egentligen inte något problem så länge vi ser på människan som en fundamentalt kulturell varelse, så länge människan inte bara ses som en produkt av kulturen utan att kulturen också är en produkt av människan. Det vill säga, det har aldrig existerat och kommer aldrig existera en människa utan historia, språk, beteendemönster, institutioner och religion, för människan är både kulturbärare och kulturskapare. Och vice versa.

Frågan är således en annan än den som ofta ställs av kristna (Ska kristna engagera sig i kulturen?): *Hur* ska den kristne engagera sig i den kultur hon redan finner sig vara en del av? Detta innebär att det finns en distinktion mellan kristen tro och den omgivande kulturen men samtidigt en oundviklig relation.

Två risker i förhållandet mellan kristen tro och kultur

Låt oss nu söka teckna en bild av de två ytterligheterna i den kristnes relation till kulturen.

Assimilation

Om kristen tro assimileras med den omgivande kulturen blir de en och samma sak.⁶ (Här spelar det ingen roll om assimilationen handlar om fin- eller populärkultur, Bach eller Robyn.) Ett sätt att förstå assimilation är genom att tala om anpassning. Om den kristna tron anpassas till den omgivande kulturen blir det kulturen som dikterar villkoren för vad

5. Ibid.

6. Ibland talas det om en kristen enhetskultur där kyrka och stat är tätt sammanfogade. Det kan ses som ett exempel på assimilation men frågorna är för många och för stora att ta upp här. Den kristna tron har onekligen både njutit och lidit av att existera i den statskyrklighet. Här kan vi tillämpa principen om agnarna och vetet kanske? Historiskt sett börjar denna linje när Romerske kejsaren Konstantin (272-337) gjorde den kristna tron till statsreligion för sitt rike och har sedan avtagit i takt med att västerlandet har sekulariserats. Från att ha varit förföljda blev de tidiga kristna på relativt kort tid ledande och de mest inflytelserika i samhället och kulturen. Detta var givetvis ett fantastiskt tillfälle att vara delaktiga i och skapa kulturen som räcktes till de kristna (av Gud skulle många hävda). Det är från den konstantinska kristendomens era, som sträckte sig in i den medeltida kyrkan, som vi har högtstående arkitektur, konst och lärdom. Samtidigt det är också från denna era vidskepelse, korståg och häxprocesser strömmar. Det är givetvis för enkelt endast att blott bejubla eller fördöma denna epok i kristendomen.

“Säkert är den inte helt ovanliga betoningen på att göra saker ”hellre än bra” i många kyrkor en bidragande intern orsak till avsaknaden av kristna konstnärer som talar med en profetisk röst in i en kultur som vänt sig ifrån sin Skapare och tjänar avgudar.”

som är kristet. Det är de rådande samhällseliga och kulturella krafterna och idéerna som den kristna tron måste tolkas i ljuset av. Den kristna tron kommer därför på ett eller annat sätt att endast bli ett förändligt sätt att tala om det som i allmänhet hålls för sant i kulturen. I modern tid har naturvetenskapen, den materialistiska världsbilden och de politiska ideologierna varit de starkaste krafterna. Den kristna tron har under modernismens inflytande tvingats att anpassas till dessa.⁷

Assimilationstendensen blir tydlig när iveren att nå ut med evangeliet växer sig oproportionerligt stor i förhållande till sanningen. Att evangelisera handlar ju om att bygga broar mellan kristen tro och ens samtid. Men risken i brobyggandet är att evangeliet anpassas till kulturen så långt att det identifieras med vad folk tycker, tror och hoppas på i allmänhet. Helt enkelt det som fungerar. Resultatet blir ett urvattnat evangelium som knappast går att skilja från den omgivande kulturens ”evangelium”. Det presenteras som en paketslösning, en alternativmedicin, en marknadsprodukt som kan köpas. Marknadsföringsstrategier och företagsekonomiska principer gör visserligen trösklarna in i kyrkan så låga att alla kan vara med men frågan är vad som är kvar efter att allt har sålts ut på den öppna marknaden. Utan att peka finger kan jag i varje fall peka ut faran och låta var och en pröva sig själv. Jag vill säga detta med medvetenheten om att man måste låna och använda samtida kulturella medier och trender för att kommunicera evangeliet. Internet,

7. Vi kan ta som exempel tänkare som John Locke (1632-1704) och Immanuel Kant 1724-1804). De försökte göra den kristna tron intellektuellt och politiskt respektabel genom att korrelera eller anpassa den med den rådande filosofin. Kristen tro blev i Lockes fall blott en variation på temat brittisk rationalism och i Kants fall tysk transcendental idealism.

för att ta ett exempel, och alla dess möjligheter är ett fantastiskt verktyg för kommunikation och gör det möjligt för evangeliet att höras där det inte hörts förut. Men med formen kommer också ett innehåll eftersom formen är kulturellt associerad med vissa värden och attityder. Förväxlingen mellan evangeliet och de allmänna kulturella trenderna kan ske utan att man är medveten om att det faktiskt hänt. Evangeliet är inte Twitter!

Men det finns också ett annat, kanske mindre uppenbart sätt, som kristen tro kan assimileras med den omgivande kulturen. Jag vill här peka på det som ibland kallats för en kristen subkultur. Ta det kanske inte helt obekanta exemplet med kristen musik, en stor industri i stora delar av kristenheten. Att skapa kristen musik – som i allt utom möjligen innehåll låter precis som "sekulär" musik fast bara lite snällare – motiveras ibland med Frälsningsarméns grundare William Booths fråga: "Varför ska djävulen ha all den goda musiken?" Och med den motive- ringen produceras den ena kristna popplattan efter den andra. Resultatet blir oftast, rent faktiskt, att det är djävulen – i den mån det verkligen är djävulen och inte människor – som får ha kvar den bättre musiken. De efterapande och de mediokra försöken blir kvar i den kristna bubblan. Hur är detta ett exempel på assimilation? På det sätt och enligt de värderingar som "världens" musik styrs, styrs också den kristna musiken. Man har försökt att överta en form och fylla den med ett kristet budskap, men har med formen fått en mängd mer eller mindre dolda förväntningar och attityder som är del av den kultur som man befinner sig i. Lösningen är dock inte enkel (som att förkasta populärmusik och att bara spela "klassisk" musik). Problemet är inte att det finns kristen musik utan att kristna är ovetande om den kulturella import som pågår inom den kristna musikindustrin. Omedvetenheten tjänar, tyvärr, inte till att bidra till kulturen utan att skapa ett "säkert" alternativ till seku- lär musik. Resultatet är att den kristna bubblan blåses upp ytterligare.

Man bör i detta sammanhang nämna som exempel den växande extremhögern i våra nordiska länder och även andra delar av Europa som öppet stödjer sig på kristna värden men som egentligen bygger på en ideologi som är i motsats till kristen tro. Sverigedemokraterna vill konservera "det svenska" (och i vissa fall de kulturer som står närmast enligt deras tycke) framförallt emot islam och andra kultur. I detta finns givetvis ett kristet intresse men det finns problem. Ett sådant är att

“Vad som ansetts som världsligt har pendlat från tid till tid men tendensen att säga att en viss aktivitet är världslig, och därmed syndig, har alltid funnits i den kristna kyrkans historia.”

Sverigedemokraterna använder ett stereotyp kulturbegrepp men att i en demokratisk stat måste olika kulturer leva sida vid sida. Det som är intressant i sammanhanget är att Sverigedemokraterna menar att den svenska kulturen är kristen. Det har ju ett mått av sanning i sig rent historiskt och det finns flera rester av det i samhället. Men i Sverigedemokraternas retorik blir kristen tro endast ett politiskt slagträ och en kulturell företeelse. Kristen tro har assimilerats med det som Sverigedemokraterna kallar för svenskt. De som sedan (mot förmodan) släpps in i detta Sverige ska också assimileras in i detta kulturella arv. Problemet är här inte ytterst om invandrare av annan religion och tradition ska behöva bli kristna för att bli svenska utan att det kristna har identifieras med "det svenska".

Separation

Den andra frestelsen som den som är kristen utsätts för i förhållande till kulturen är att separera sig ifrån den. Det innebär ett avståndstagande, en förkastelse av det som anses som "världsligt".

Tendensen är inte en modern uppfinning utan är en "naturlig" överlevnadsstrategi i en fallen värld. De första århundradena utkämpade de kristna teologerna en kamp mot gnosticismen (*gnosis* på grekiska betyder insikt eller kunskap). Denna lära eller filosofi bygger på att man måste nå en insikt i en hemlighet för uppnå frälsning. Frälsningen är från denna världen, den materiella världen som är ond och inte skapad, utan ett kosmiskt misstag – inte som i kristen tro där världen ses som en god skapelse av en personlig Skapar-Gud som valde att dela med sig av sin egna absoluta godhet. Den gnostiska världsbilden var platoniskt inspirerad efter Platon och hans efterföljare inom nyplatonismen. Det de tog från Platon var dualismen mellan synligt och osynligt, materiellt och immateriellt, världsligt och andligt. Den kristna kyrkan har under hela

*“Även om det inte finns en enkel tillämpbar regel
är vi inte lämnade i en omöjlig situation.
Det viktigaste är efterföljelsen av Kristus,
han som är Herre över hela skapelsen.”*

sin livstid behövt stå emot dessa gnostiska och platonska tendenser. När kyrkan har halkat mot denna gnostiska sida har hon blivit världsfrånvärd och elitistisk.⁸

Nära till hands är väl Skriftens tal om "världen" som ibland refererar till något som är fientligt mot kristen tro. Men inte i en gnostisk mening.⁹ Detta språkbruk har sedan i vissa kristna sammanhang använts för att legitimera avståndstagande och icke-engagemang i kulturen. Resultatet blir en världsfrånvärd kristendom som ser kulturen som onödig eller rent av farlig. Vad som ansetts som världsligt har pendlat från tid till tid men tendensen att säga att en viss aktivitet är världslig, och därmed syndig, har alltid funnits i den kristna kyrkans historia. Exempel på vad som nyligen ansetts och ibland fortfarande anses som världsliga i dag är att röka, kortspel, dans, alkohol, engagera sig i politik eller konst, gå på bio eller spela fotboll (på en söndag). I Sverige talade man under förra delen av 1900-talet om "Syndakatalogen" som var ett färdigt paket av saker man inte skulle göra för att inte beblanda sig med det världsliga. Det är ju varje tids utmaning för den kristne att tillämpa den kristna etiken och kärleken på ett sätt som ärar Gud.

I vardagstal använder vi kanske ordet "världslig" ibland som Karlsson på taken gjorde och säger att "det är en världslig sak" när något gått fel och vi behöver någon form av ursäkt eller förklaring. Det betyder

8. Se Jerram Barrs och Ranald MaCaulay, *Being Human. The Nature of Spiritual Experience* (IVP, 1998).

9. Johannes evangelium och brev har ibland blivit beskyllda för att vara gnostiska. Detta är en missuppfattning. Troligt är att Johannes hade gnostiska grupper som hotade den tron som han tagit emot från Jesus själv (1 Joh. 1:1-4). Johannes språkbruk reflekterar att han väl kände till men talade emot den dualistiska världsbilden. T.ex. förkastar han helt den uppfattning som säger att Kristus har blivit en fysisk människa för att den materiella världen är ond för gnostikern. Detta uttrycks väl klarast i orden "Ordet blev kött och bodde ibland oss" (Joh. 1:14). Detta är något en gnostiker aldrig kunde säga.

ungefär "något som inte är av så stor betydelse". Ordet 'världslig' har flera betydelser i NT. Ibland refererar det endast till den skapade världen. Ibland till kulturen. Ibland till synden som innefattar alla människor. Det finns också utsagor i bibeln som använder termer som oandlig, världslig och jordisk eller köttslig och syftar på det som står den kristna tron emot. Det finns dock inte någon kritik av kultur som sådan någonstans i Skriften. Det som finns är kritik av den konkreta kultur som en viss biblisk författare levde i men inte av kultur som sådant.

Författaren till *Anna Karenina*, Leo Tolstoy, är ett berömt exempel på vad H. Richard Niebuhr talade om som 'Kristus mot kulturen'.¹⁰ Tolstoy blev efter en stor framgång som författare omvänd och antog en mycket radikal syn på världen och kulturen som ditintills hade varit en så stor del av hans värld. Han anammade en kristendomstyp som reducerade det kristna livet till några enkla regler man kunde följa, främst baserade på Bergspredikan. Han förkastade det mesta av kulturella yttringar och även kyrkan som institution. Kristen tro var ett slags askes eller andlig hårdträning där man endast manuellt arbete var tillåtet och personliga egendomar förbjudna. Även om vissa kristna verkligen har en sådan kallelse kan det knappast vara normen för alla kristna.

Man kan inte låta bli att ställa sig fråga hur Tolstoys författarskap hade sett ut om hans omvändelse inte var vänd mot kulturen utan om det hade varit vänd mot den för att tjäna och förvandla människors föreställningsförmåga så att de skulle kunna se mer av Guds skapade värld.

Sekulariseringen och kulturen – ett internt problem

Låt mig säga något om sekulariseringens roll. Det antas ofta att sekulariseringen gjorde att kristen tro marginaliserades av hedniska krafter som dyrkan av andra gudar i antiken eller modernismen och upplysningen i nyare tid.¹¹ Denna beskrivning är inte felaktig men den är inte heltäckande för ibland ligger orsaken till sekulariseringen i den kristna

10. *Christ and Culture*, ss. 56-82.

11. Richard Neuhaus (i 'Secularizations', *First Things*, Feb. 2009 (<http://www.firstthings.com/article/2009/01/001-secularizations-21>) har, delvis baserat på Peter Bergers forskning, argumenterat för att Nordamerikas och Europas sekularisering har två helt olika förhållanden till modernismen. I Europa var modernismen det som var den drivande kraften till sekulariseringen då den ville trycka undan all religion. I Nordamerika, menar Neuhaus, stod istället det modernistiska arvet bakom religiösa uttryck i kulturen, framförallt kristen tro. Konsekvenserna av detta är svåra att mäta men man kan notera den större öppenheten för religion i allmänhet och kristendomen i speciellt hänseende i Nordamerika.

kyrkans handlande (eller avsaknaden därav) i förhållande den omgivande kulturen. Snarare borde vi kanske leta efter orsaker i tänkandet (eller avsaknaden därav) i olika institutioner och olika nivåer inom de kristna gemenskaperna än i den kultur som hon är en del av och som hon i varje fall delvis har varit med att skapa.

Historiskt sett har sekulariseringen inte alltid varit av ondo. Det beror givetvis på vad som menas med sekularisering. En sak som vi kan mena är att religionen trängs undan och de religiösa föremålen och aktiviteterna skändas och förlöjligas. Detta är snarare vad som vi kunde kalla för profanering. Sekularisering kan också tas som en avmytologiserad kultur där vissa fenomen bedöms vara vidskepelse (t.ex. troll, nordisk mytologi, New Age).¹² Det är vad som hände i den kristna skapelseberättelsen – stjärnor ses som stjärnor och inte gudar och andar som hotade oss. De var Guds skapelser precis som jorden människan fick ansvaret för. Så långt är sekulariseringen något gott och en naturlig konsekvens av att evangeliet predikas in i en kultur och omformar den. Men sekulariseringen kan gå längre än så och det är den typen av sekularisering vi möter i dag där vidskepelse och religion jämställs.

Låt mig ge ett exempel från konsten. Ironin i det hela är att denna religionsfientlighet tenderar att göra konsten och kulturen väldigt likriktad, trots att motivationen bakom sekulär konst, i varje fall i dag, ofta är mångfald och öppenhet.¹³ Om vi ska ta dagens kulturarbetare och dess politiker på orden torde det kristna budskapet ha en given plats i en sådan miljö. Därför duger det inte för den kristne konstnären att bara skylla på att det är ett svårt klimat för kristna att engagera sig i konsten. Anledningen till att vi inte ser så många kristna konstnärer i icke-kyrkliga sammanhang är inte bara extern orsak (den sekulariserade kulturen). Den är också intern i den meningen att det finns en avsaknad av kristet tänkande i hur man bemöter samtidens konst. Säkert är den inte helt ovanliga betoningen på att göra saker "hellre än bra" i många kyrkor en bidragande intern orsak till avsaknaden av kristna konstnärer som talar med en profetisk röst in i en kultur som vänt sig ifrån sin Skapare och tjänar avgudar.

12. Denna mer begränsade mening skall inte blandas ihop med Rudolf Bultmanns användande av begreppet avmytologisering. Jag talade i korthet om honom i ledaren i förra numret av *Theofilos*.

13. Man kan se en dubbel ironi i att extremhögers kulturpolitik också är likriktad och emot mångfald. Den dubbla ironin är just den att det är den moderna konstens utmanande stil som de inte vill släppa fram i det offentligt finansierade rummet. Ytterligheterna berör varandra.

Vägen framåt

När vi kommer till den avslutande delen måste vi erkänna att vägen framåt är svår att finna. Den är svårare att finna för att den är smal och handlar om varje människas efterföljd. Den går vid sidan av den breda vägen som är lätt att finna. Vad jag säger här är således inte det sista ordet i sammanhanget, långt därifrån. Förhoppningen är att säga något om vägen utan att enkelt staka ut den. Att vara kristen handlar om att försöka förstå den värld vi lever i. Och detta är ett sådant försök.

En del av det jag vill säga i denna avslutande del har redan sagts. Låt mig ändå repetera eller klargöra det som jag har sagt så långt. Den kristne befinner sig alltid i en kulturell situation i kraft att vara människa. Det är alltså inte ett val *om* man som kristen ska engagera sig i kulturen.

Vi har också sagt att människan som kulturell varelse inte kan reduceras till kulturen. Det råder en relation men också en distinktion mellan de två. Hon kommer alltid att vara påverkad av kulturen men kommer också vara med om att forma en kultur – antingen genom sitt engagemang och försök att omvandla kulturen eller genom att passivt låta bli att engagera sig. Det finns tillfällen då det är rätt att avhålla sig från engagemang och tvärtom. Tyvärr finns det ingen enkel regel att följa för att veta när.

Vi lever alltså i ett spänningsfält där kristen tro och liv varken kan assimileras med eller separeras från den omgivande kulturen. Målet är inte, å ena sidan, en jordiskt kristen nation (*teokrati*) där alla måste tycka och se ut likadant, å andra sidan, är målet heller inte en sekteristisk kyrka som sticker huvudet i sanden. Det kristna budskapet är enkelt och svårt på samma gång för vi lever med löften om en bättre värld, om att det sanna, goda och det sköna faktiskt finns och är värt att kämpa för. Den kristne förtröstar på detta mitt i en fragmenterad värld som önskar och längtar efter befrielse men som inte vill böja sig för sin Skapare som är givaren av denna värld. Denna spänning uttrycks i Jesu tal om Gudsriket som är i antågande. Med Paulus ord om redan nu, men ännu inte. Petrus uttrycker det som att vara främlingar och gäster i världen. Det uttrycks i traditionen i Augustinus tal om de två städerna.¹⁴

Även om det inte finns en enkel tillämpbar regel är vi inte lämnade i

14. Teologer talar ibland om negativ teologi, att säga vad som inte går att säga. Kulturteologi kanske borde betraktas som ett stycke negativ teologi. Den söker, genom negationer – varken assimilation eller separation – att säga något om den kristnes förhållande till kulturen.

en omöjlig situation. Det viktigaste är efterföljelsen av Kristus, han som är Herre över hela skapelsen. En kristen har medvetenheten, en medvetenhet hon naturligt bör växa i, om att alla de tillgångar och förmågor som hon och hennes kultur besitter är en gåva från Gud. Med denna gåva kommer ett ansvar, ett förvaltaransvar. Teologer talar ibland om *kulturmandatet* med hänvisning till 1 Mosebok 2 om att uppfylla jorden, bruka och lägga den under sig. Att vara förvaltare av jordens tillgångar är lika mycket bondens som verkstadsarbetarens som symfoniorkesterns uppgift och ansvar. Vi befinner oss alla i en kulturell situation oavsett om vi är studenter, arbetslösa, invandrare, hemmaarbetande eller karriärister. Här må var och en ställa sig själv några frågor. Bidrar du till att förändra och förbättra kulturen i ljuset av tron på Kristus? Har du en bild av vad det skulle innebära? Gör du några medvetna val i den riktningen?

Varje kulturellt sammanhang erbjuder både nya utmaningar och möjligheter för den kristne. Eftersom den smala vägen är svår att färdas på är svaren otillfredsställande, för de kittlar eller underhåller inte. De är utmanade och uppfodrande. Bekvämligheten säger oss att vi borde falla in i ett av diken och antingen assimileras med kulturen eller separera oss från den. Att vara kristen är aldrig bekvämt för ibland ser vi inte med klara ögon vägen framåt. Då handlar det om att söka. Allt vi har ibland är Guds lampa som lyser vägen vid våra fötter.

Som avslutning vill jag åter citera Hans Rookmaaker:

Att vara en kristen betyder att man ska vara ren i en oren värld. Det är hopplöst att försöka undvika kontakt med ondska. Det är inte bara så att ondskan finns inom oss, den finns även runt omkring oss. Trots att vi kanske ser fram emot "en ny himmel och en ny jord" kan vi inte fly från världen här och nu. För oss gäller det att inte bara vara rena mitt i all orenhet utan också glada och medlidande mitt i alla sorger. Vi måste förstå det för att förstå vad som är från Gud, att veta vad som är ont och vad som är gott. Men det är inte vårt ansvar att döma eller förkasta. Domen tillhör Gud. Jesus sade: "Ni är världens salt".¹⁵

Stefan Lindholm
Redaktör för Theofilos

15. Hans Rookmaaker, *Complete Works, Modern Art and the Death of Culture*, Vol. 1. (Piquant, 2001), s. 142

Fungerer nyhets- og underholdningsmediene som arenaer for sekularisering?

Den velkjente britiske forfatter og spaltist A. N. Wilson skapte overskrifter da han i 2009 fortalte at han hadde forlatt sitt ståsted som høyprofilert kritiker av kirken og kristen tro, og i stedet var blitt en overbevist kristen. Hans opprinnelige konvertering til ateismen var som en Damaskus-opplevelse, mens hans reise tilbake til kristendommen krevde både tid og ettertanke, ifølge ham selv.

Selv kom jeg nylig over følgende tankevekkende og kontroversielle sitat fra Wilson i Ravi Zacharias' nye bok *Has Christianity failed you?*¹:

Hvorfor endte jeg og så mange andre opp med en så negativ holdning til kristendommen? Som de fleste med høyere utdanning i Storbritannia og Nord-Europa (jeg ble født i 1950) vokste jeg opp i en kultur som er overveldende sekulær og antireligiøs. Universitet, kringkastere og mediene generelt er ikke bare ikke-religiøse men rett og slett anti-religiøse. Jeg må innrømme at det var dette som fikk meg til å miste troen og hjertet i min ungdom. Det følte så lite kult å være religiøs. Som et barn på en lekeplass følte jeg på et irrasjonelt plan at å være religiøs var å være usexy, som å ha fregner eller briller.

Denne barnslige holdningen har skylden for mange av de holdningene du plukker opp fra stand-up komikere og de smått blasfemiske vitsene på tv og radio. Den gir også kraft til selve lidenskapen hos anti-Gud-fanatikere som forfatteren Christopher Hitchens og genetikeren Richard Dawkins, som synes å mene at all verdens ondskap er forårsaket av religion...

Min egen vei tilbake til troen har overrasket meg selv mer enn noen andre. Hvorfor kom jeg tilbake? På sett og vis er det kanskje ikke noe annet enn en overbevisning som har kommet med alderen. I stedet for å la meg kue av dem, er det herlig å kjenne at ved å tro at Kristus er oppstått overvinne jeg alle de liberale smartingene som finnes: strålende skribenter slik som Martin Amis, grovkjeftede og selvtilfredse tv-fjes som Jonathan Ross og Jo Brand; og alle de navnløse produsentene bak mye av det som går på tv.

Men det er bedre grunner enn som så. Min kristne tro har i stor grad vokst frem som følge av livene og eksemplene til mennesker jeg har kjent – ikke berømte, ikke helgener, men venner og kjente som har sett både livet og døden i lys av oppstandelsesfortellingen, og stille akseptert at de har en framtid etter sin død.

1. Zacharias, Ravi *Has Christianity failed you?* (Zondervan, 2010) ss. 106-107.

Som rektor for en kristen høgskole som spesialiserer seg innen journalistikk, kommunikasjon og livssyn, mener jeg at disse radikale tankene fra A. N. Wilson reiser flere sentrale spørsmål som vi alle må tenke gjennom.

For det første må vi innse at sekularisme fungerer som en underliggende og ubestridt premiss for store deler av Vestens nyhets- og underholdningsmedier. Dette kan være sekularisme i en sterk antikristen versjon, slik vi ser det i nyateismen, eller i en svakere og mindre konfronterende versjon representert ved holdningen om at "Gud er irrelevant". Denne typen sekulære holdninger utgjør en innflytelsesrik plausibilitetsstruktur² innen store deler av medieindustrien.

For det andre er vi nødt til, uavhengig av vårt eget personlige standpunkt, å stille spørsmålstegn ved slike underliggende sekulære livssynsperspektiver, både filosofisk og praktisk. Filosofen Alvin Platingas har – i likhet med mange andre tenkere – argumentert med stor kraft at et sekulært utgangspunkt ikke har noe krav på en slik privilegert posisjon.

For det tredje er det avgjørende viktig at nyhets- og underholdningsmediene speiler vårt pluralistiske samfunn, og derfor også gir plass for kristne hverdagsmennesker, fagpersoner og perspektiver når dette måtte være naturlig. A. N. Wilsons ord illustrerer både gyldigheten og verdien ved troverdig kristent nærvær i de store nyhets- og underholdningsmediene.

For det fjerde gir Wilsons livshistorie gode grunner til å reflektere over hvilken forklarende kraft Jesu oppstandelse har, i forhold til andre sekulære og religiøse livssynsalternativer. Ifølge klassisk kristen tro svarer Jesu oppstandelse på menneskets dypeste eksistensielle behov (representert ved død og skyld), samtidig som oppstandelsen også viser at Jesus er unik med absolutt autoritet. Dessuten gjør de nytestamentlige skriftene krav på å formidle troverdige beretninger fra øyenvitner som hevder at Jesus døde, graven var tom og at Jesus viste seg som oppstanden.

Slike utfordrende apologetiske påstander bør ikke komme som en overraskelse for kristne, men det er fort gjort å undervurdere den potensielt livsforandrende kraft som ligger i Bibelens unike og utfordrende budskap om Jesu oppstandelse.

(Oversatt fra <http://larsdahle.no/are-major-news-and-entertainment-media-agents-of-secularization> av redaksjonen, opprinnelig publisert 6/8 2010 på www.larsdahle.no og her bearbeidet av forfatteren for *Theofilos*)

Lars Dahle

2. En plausibilitetsstruktur er en grunnleggende holdning eller tenkning i et gitt sosialt miljø som gjør at en idé, en bevegelse eller en organisasjon oppfattes som troverdig i dette miljøet.

Att nå det sekulariserade Europa

Denna artikel är en översättning av Stefan Gustavssons föredrag i maj 2010 på Tokyo Global Mission Consultation and Celebration. Konferensen firade 100-årsminnet av missionskonferensen i Edinburgh 1910.

För inte länge sedan var det den första april, den dag i Europa då vi har tillåtelse att lura folk. Detta år kom det bästa skämtet från ett online-baserat spel som heter GameStation. I hemsidans villkor - vilka man ska bekräfta att man läst innan man köper något - hade man gömt en klausul om den "oförgängliga själen":

"Genom att beställa via denna hemsida den första dagen i den fjärde månaden i Herrens år 2010 har du gått med på att ge oss rätt att utan återbetalningsskyldighet, nu och i all evighet, göra anspråk på din själ. Om vi skulle vilja utnyttja denna rätt går du med på att överlämna din eviga själ och alla eventuella anspråk du har på den inom 5 (fem) arbetsdagar efter att ha fått en skriven underrättelse från gamstation.co.uk eller en av dess rätteligen auktoriserade medarbetare."

GameStation inkluderade t.o.m. en hyperlänk som sade 'klicka här för att annullera överlämnandet av din själ' och belönade uppmärksamma köpare med en kupong som var värd ca 6 brittiska pund. Men bara 12 % av köparna upptäckte bedrägeriet; 88% av den dagens transaktioner inkluderade människosjälar - allt som allt 7 500 själar.

På samma sätt har vi européer, enligt min mening, lika vårdslöst sålt våra själar och förskingrat vårt rika arv. Europa har blivit den förlorade sonen.

Europa: Den förlorade sonen

Under det första århundradet spreds evangeliet som en eld runt Medelhavet. Precis som Mindre Asien och Nordafrika - en gång världsdelar med blomstrande kyrkor - har Europa i dag förnekat evangeliet och ersatt det med andra övertygelser.

Se på de olika kontinenterna i världen. Den evangelikala världsvida kyrkan har erfarit en enorm växt de senaste 100 åren. Under 1900-talet:

“Vi är världens mest sekulariserade land.”

- Den latinamerikanska evangelikala kyrkan har växt med över 5000%
- Den afrikanska evangelikala kyrkan har växt med över 4000%
- Den asiatiska evangelikala kyrkan har växt med över 2000%

Å andra sidan är situation i Europa väldigt annorlunda. För att citera *World Christian Encyclopedia*:

Ingen förväntade sig år 1900 det massiva avfall från kristendomen som senare uppkom i Västeuropa p.g.a. sekulariseringen, i Ryssland och senare i Östeuropa p.g.a. kommunismen.

I dag är det så att folk kommer till tro på Kristus i Europa. Där finns, Gud vare tack, blomstrande kyrkor. Men den allmänna trenden är annorlunda: den kristna kyrkan i Europa minskar snabbt. Det finns givetvis alla möjliga variationer mellan det romersk-katolska syd, det ortodoxa öst och det protestantiska väst precis som det allmänt finns skillnader mellan länder som lidit under kommunismens fasa och länder som levt en längre tid i frihet. Men det finns också gemensamma trender.

Ta mitt land, Sverige, som exempel (eftersom vi ofta går före i detta avseende). Vi har bevittnat ett dramatiskt skifte i våra kyrkor de senaste 100 åren. År 1900 hade Sverige en stark kristen identitet. Stora delar av befolkningen var formade i sitt sätt att tänka av en kristen världsbild. Under andra halvan av 1800-talet hade starka väckelser påverkat mer än 100.000 svenskar och svenska missionärer sändes ut till många platser runt om i världen. Hundra år senare har situationen dramatiskt förändrats. Vi är världens mest sekulariserade land. Kyrkorna krymper. För att ge några exempel så ser statistiken ut så här:

Svenska kyrkan: Antal besökare på söndagsgudstjänster

1990 – 2000: nedgång på 30 %

2000 – 2008: nedgång på 17 %

Antalet medlemmar i frikyrkor 1975-2000

Frälsningsarmén: nedgång på 44%

Baptistkyrkan: nedgång på 33%

Missionskyrkan: nedgång på 21%

Antalet medlemmar i frikyrkor 1900-2005

Frälsningsarmén: nedgång på 50%

Missionskyrkan: nedgång på 19%

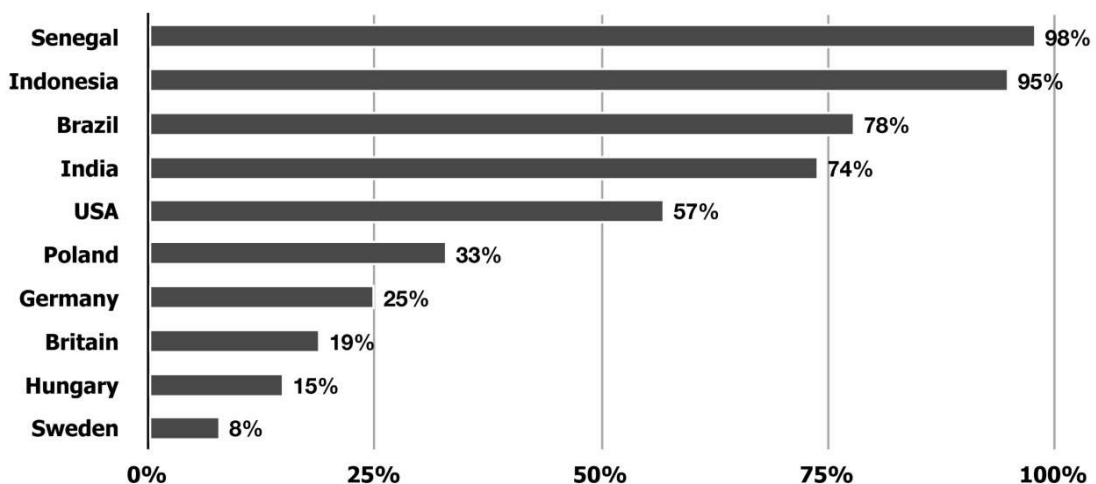
Pingstkyrkan: nedgång på 11%

Det är ett sorgligt faktum att kyrkorna inte bara misslyckas att vinna de icke-kristna; de misslyckas med att behålla sina egna medlemmar.

För några dagar sedan hörde man detta på nyheterna i Sverige: "Äldre är i dag mer aktiva i alla avseenden – också vad det gäller att gifta sig vid hög ålder – och i alla slags aktiviteter med undantaget att gå till kyrkan."

Den negativa trenden inom kyrkorna är en spegelbild av en allmän trend i den europeiska kulturen. En global studie publicerades nyligen som visade människors [européers] trosföreställningar och värderingar. Fråga 42 var: 'Hur viktig är religionen?'¹

Religion is very important in my life:

Det är med andra ord en tid av dramatiska förändringar i Europa. Statistiken kan variera i detaljerna länder emellan men den allmänna trenden är klar. I Europa ses inte evangeliet som *goda nyheter* – många menar att det har prövats och visat sig vara vara falskt. Berättelsen bakom allt detta är givetvis mycket komplex och jag kan bara peka på några grundläggande beståndsdelar.

Urbaniseringen är en nyckelfaktor. Majoriteten har världens befolkning har traditionellt levt på landsbygden. Planeten jordens statistisk ser ut så här:

1. Pew Global Attitudes.

Befolkning i urbaniserade områden:

1800	3%
1900	14%
2000	50%
2050	80%

Städer med mer än en miljon innevånare var år 5 e.Kr. Rom och 1811 London. År 2007 uppskattades det att 468 olika städer hade mer än en miljon innevånare!

Kyrkan i Europa har inte svarat väl på denna förändring. Därför finns det stort behov av kyrkoplantering i de stora städerna. Kyrkor som möter de verkliga behoven hos dagens stadsmänniskor – socialt, existentiellt, kulturellt, intellektuellt och andligt. Men urbanisering är inte det mest grundläggande problemet i Europa, sekulariseringen är det.

En historisk bakgrund till sekulariseringen: två rotsystem i Europa

För att förstå det moderna Europa behöver vi förstå något av dess historiska bakgrund. Saker hänger nära samman i orsak och verkan. *Europas sekularisering har inte uppstått ur intet.* För att göra en grov förenkling så kan man säga att det finns två rotsystem i Europa som går tillbaka till antiken: humanismen med dess rötter i Aten och kristendomen med dess rötter i Jerusalem. Låt oss börja med kristendomen.

1. Kristendomen

I kristendomen är Gud i centrum och är underbart uppenbarad i Jesu Kristi person. Denna lära spreds genom det romerska riket och blev den dominerande tron fr.o.m. den fjärde århundradet och framåt. Därefter gick evangeliet stegvis förlorat, eller hopblandat med andra idéer, men återupptäcktes sedan under reformationen på 1500-talet. Under 17- och 1800-talet uppstod det starka väckelser och vid år 1900 stod sig den kristna kyrkan till synes stark i Europa. Men ändå förlorade den kristna tron vid millennieskiftet. Vanför? Svaret finns till en stor del i Europas andra rotsystem.

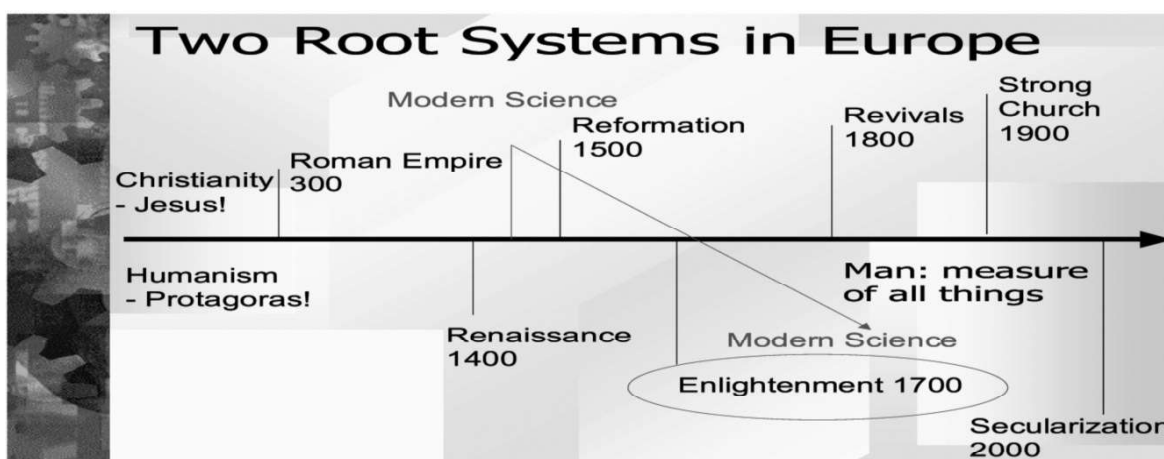
2. Humanismen

I humanismen är människan i centrum för allting och därmed alltings mått. Humanismen förespråkades av Protagoras och andra grekiska filosofer. Den återupptäcktes under renässansen på 1400-talet och blev

den centrala idén i upplysningen under 1700-talet och framåt. Upplysningen var till att börja med ett perspektiv som huvudsakligen omfattades av filosofer och konstnärer, Europas intellektuella elit. Den påverkade naturvetenskapen och akademien som i sin tur endast påverkade en liten del av folket. Med gradvis har upplysningsperspektivet tagit över mycket av vår kultur och idag påverkar naturvetenskap och akademien alla.

Humanismen är, enligt min mening, grunden för både den moderna och den postmoderna människan. I båda systemen är människan i centrum – antingen hennes förnuft eller hennes känsla. Båda systemen fokuserar på människan som den grundläggande referenspunkten. Gud och det övernaturliga finns inte med i bilden.

En intressant faktor här är naturvetenskapen. Givetvis har naturvetenskapen i en mening sina rötter hos de grekiska filosoferna. Men den *moderna* naturvetenskapen, med sin empiriska undersökning av de faktiska förhållandena, har också många kristna rötter. När den moderna naturvetenskapen växte fram från 1400-talet och framåt hade den i grunden en kristen motivering: Vi är kallade till att förstå Guds värld! Men allt eftersom tiden gick och mer och mer av naturen kunde förstås – vilket inte var ett problem för kristendomen – blev naturvetenskapen kapad och vändes emot sitt eget ursprung. I dag är det en utbredd uppfattning att naturvetenskapen har underminerat den kristna tron och ersatts med upplysningsperspektivet.²

2. Se Per Landgrens ingående analys av detta påstående i "Tro och vetenskap: krig, fred eller vad?", *Theofilos*, nr. 3 2010. Red.

Två otillräckliga svar från kyrkan

Hur kunde då detta hända? Hur kunde upplysningens tänkande ta över? Jag tror att svaret delvis ligger i kyrkans bristfälliga respons.

1. Kompromiss

Många kristna teologer och ledare kände sig tvingade att anpassa sin teologi till upplysningsfilosofin. De verkade tro att den naturvetenskapliga revolutionen krävde av dem att de skulle acceptera upplysningen - som om naturvetenskapliga fynd betydde att Gud var ute ur bilden. Så för att framstå som intellektuellt hederliga började de att förneka mirakel, uppenbarelsen och det övernaturliga. Detta är den *liberalteologi* som har förgiftat de europeiska kyrkorna så djupt. Framstående kyrkoledare och teologer argumenterar emot jungfrufödseln, mirakel och Kristus uppståndelsen som historiska fakta och ser dem endast som teologiska påståenden. Bibeln är inte längre en källa till glädje och en naturlig auktoritet för den kristne utan är attackerad och ofta förkastad.

Detta är bakgrunden till de många "religiösa ateisterna" i Europa, d.v.s. teologer och kyrkoledare som förnekar det övernaturliga men håller fast vid ett religiöst språkbruk.

Genom att ha blivit infekterad med upplysningstänkandet gräver nu kyrkan sin egen grav. Lyssna till den tyske teologen Wolfhart Pannenberg:

Sekulariseringens största framgång ligger trots allt i dess överallt spridda demoralisering av kyrkoarbetare och teologer som borde proklamera och tolka evangeliets sanning. Istället vilseleder de sig själva att de uppnår det målet genom att anpassa den kristna tron och livet till sekulariseringens krav. Jag är övertygad om att det situationen kräver är just motsatsen till en sådan okritisk anpassning. Ju mer sekulariseringen fortskrider desto mer angeläget är det att den kristna tron och livet ses i kontrast till den sekulariserade kulturen. Det som behövs är en stark bekräftelse av de centrala trosartiklarna i kristendomen emot sekulariseringens ande och det är mycket troligt att endast den romersk katolska och de ortodoxa kyrkorna å ena sidan och den evangelikala protestantism å andra sidan kommer att överleva som kyrkogemenskaper i de första delarna av det 3:e årtusendet. Vad man brukade kalla för de stora protestantiska kyrkorna löper an akut fara att försvinna. Jag antar att de kommer att försvinna om de fortsätter att varken motstå anden av en progressivt sekulariserad kultur eller försöka förändra den. ...³

3. Pannenberg, Wolfgang, 'Christianity and the West: Ambiguous Past, Uncertain Future', i *First Things*, 48 (December 1994), ss. 18-23.

Mycket i dagens kyrka är tråkigt nog kapat av sekulära filosofer och liberal teologi.

2. Undandragande

Den andra responsen till sekulariseringen kom från de mer bibeltrogna som inte ville acceptera upplysningens utmaning. De ville hålla fast vid hela evangeliet men de försökte göra detta främst genom att dra sig undan från kulturen, från akademien och från naturvetenskapen. Detta är den mer *pietistiska och senare karismatiska teologin* som på ett djupgående sätt påverkade många kyrkor. Det finns ju många goda sidor i dessa rörelser också. Men de har haft en farlig svaghet i det att de har isolerat sig från kulturen och negligerat de intellektuella utmaningarna.

Det råder ett underskott av undervisning av kristen tro på en världsbildsnivå. Istället har det ofta skett en separation mellan hjärna och hjärta och mellan hjärnan och Anden. Resultatet är att kyrkan förlorat den intellektuella kampen.

Effekten av detta syntes inte så tydligt under 1800-talet men blev desto mer dramatisk under 1900-talet. I dag är universitetet, populärkulturen, media och naturvetenskapen fullständigt dominerade av sekulariserade människor med sekulärt tänkande.

Europa har en lång historia grundad i kristen tro. Men genom att påstå att det inte längre är möjligt att tro att kristen tro är sann, har Europa vänt sig bort. Europa förlorades för evangeliet på en idéernas arena. Om Europa ska bli återvunnet för evangeliet igen måste detta ske på en idéernas arena – där brytningen skedde. Här finns viktiga lärdomar för den globala kyrkan: *Upprepa inte det europeiska misstaget att kompromissa och dra sig undan.*

Resultatet är en situation i början på de 21:a århundradet där Europa är en snittblomma som förlorat sina rötter i sanningen. Europa idag är en djupt sekulariserad kultur där Gud är frånvarande i det offentliga rummet och där den underliggande världsbilden är naturalistisk humanism.

Notera att sekulariseringen i Europa inte är skepticismen hos några få individer som utmanar normen. Det är snarare så att sekulariseringen har blivit normen. Den ses som en positiv befrielse från vidskepelse och från religiöst maktspel som hållit människor bundna i århundraden.

Men det viktigaste är att sekulariseringen inte ses som en världsbild i

“Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att tas med. Sanningsbegreppet (att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (att det kristna budskapet, och inte naturalismen, är det som är sant).”

sig själv – på samma nivå som kristen tro och därför en medtävlare till kristendomen – utan ses som den naturliga, neutrala utgångspunkten som borde delas av alla förnuftiga personer. Sedan, om du vill är du fri att subjektivt lägga till en personlig tro på Jesus eller Buddha så länge det inte utmanar sekulariseringen. Detta är vad filosofen Charles Taylor har kallat för ”exklusiv sekularisering” – en sekularisering som är fast besluten att utesluta alla transcendentala referenspunkter från det kulturella, sociala och politiska livet.

Postmoderna Europa då?

Är det inte så att vi har passerat den moderna upplysningstiden, och rört oss bortom den in i den postmoderna tiden där människor inte längre tror på sanningen och där de grundläggande antagandena är väldigt olika. Jean-François Lyotard definierar postmodernismen som ”misstro mot metanarrativer”.⁴ Den postmoderne filosofen Michel Foucault uppmuntrar oss att förkasta ”alla teorier och alla former av allmän diskurs. Detta behov av en teori är fortfarande en del av det system som vi förkastar.” Så istället för att erbjuda en ny sanning är det *sanningsbegreppet* som förnekas.

Många kristna i Europa tror att denna förändring från modernt till postmodernt tänkande på något sätt kommer att kunna lösa vårt problem och öppna dörren för evangeliet igen. Och de tror att kristen apolo-

4. Metanarrativer (*metanarratives*, på engelska. Ibland också *grandnarratives*.) betecknar ideologier som genom att teckna en stor berättelse med universella anspråk som kapitalismen, kommunismen eller liberalismen söker förklara verkligheten. Dessa stora berättelser gör anspråk både på att ge en helhetsförklaring åt våra individuella och kollektiva erfarenheter och att forma dem. Ofta har postmoderna filosofer använt begreppet metanarrativ för att kritisera maktmissbruket bakom politiska system. Red.

getik idag blivit förlegad eftersom folk inte bryr sig om sanning. Jag tror att båda dessa punkter är felaktiga.

För det första, även om postmodernt tänkande är inflytelserikt i vissa områden är vår västerländska kultur i stort långt ifrån postmodern. Ta *naturvetenskapen* som exempel. Den agerar på antagandet att det finns en extern verklighet som vi kan ha sann kunskap om. Denna verklighet är densamma för alla på jordklotet. Debatten om global uppvärmning, för att ta ett färskt exempel, förutsätter från alla sidor att det finns universella sanningar. Eller ta *etik*. Den nya synen på homosexualitet – att den ska bekräftas och omfattas (nu den dominerande synen i Sverige) – är inte sett som något relativt eller kontextuellt. Den ses som den rätta och sanna synen och därför något som vi borde övertyga andra kulturer om. Den är sedd som en global sanning! Eller ta den nya diskussionen om *religion* lanserad av de s.k. nyateisterna. Hela diskussionen är baserad på sanningsbegreppet. Anklagelsen lyder att alla anspråk på en metafysisk verklighet är falska.

Dessa exempel visar att ett universellt sanningsbegreppet fortfarande är med oss i naturvetenskapliga, etiska och religiösa diskussioner. Upplysningens utmaning är ännu inte över.

För det andra är postmodern filosofi inte så mycket en filosofi i sin egen rätt som det är en kritik av andra perspektiv. Detta betyder att när allting har blivit dekonstruerat finns där inte så mycket att erbjuda det frågande sinnet. Men den som verkligen är angelägen om livet kan inte i längden nöja sig med endast dekonstruktion. Det är oundvikligt att vi som människor också måste ge svar på de stora frågorna i livet. Och i Europa har svaret hittills varit humanistisk naturalism.

Notera också att det postmoderna förnekandet av sanning är teoretiskt osammanhängande. Förnekandet självt blir en ny universell sanning. Det är omöjligt att förneka sanning eftersom varje förnekande kommer att bli ett nytt sanningsanspråk. Varför hoppas på en osammanhängande idé som motsäger grundläggande kristna antaganden? Istället borde vi kritisera det postmoderna förnekandet av sanning.

Det postmoderna tänkandets ankomst har inte minskat behovet av apologetik; det har fördubblat det. Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att tas med. Sanningsbegreppet (att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (att det kristna budskapet, och inte naturalismen, är det som är sant).

På ett liknande sätt har enligt min mening mycket av den postmoderna andligheten i Europa misstolkats. Det postmoderna har fötts ur det moderna, vilket är naturalistiskt. Och detta naturalistiska har aldrig blivit utmanat! I postmodern andlighet finns det därför ingen transcendens; endast immanens, panteism och mysticism. Där finns ingen verklig Gud utanför den mänskliga erfarenheten.

Den förre ärkebiskopen K.G. Hammar kan exemplifiera detta:

Gud sände sin Son till världen för att rädda den (Johannes 3:17). Mission är därför ett centralt tema i kristen tro och vokabulär. Vid det första formuleringförsöket föreställde man sig mission som något konkret och bokstavligt. Gud var i himlen; himlen var en våning över jorden. När våra tankar i dag söker stöd föreställer sig de flesta människor sig Gud som något som närmar sig henne på insidan, från de kosmiska djup som varje människa är en bärare av.

Ord som 'Gud' och 'mission' används fortfarande men nu inom en helt annan världsbild, utan någon verklig transcendens.

Jesus, Paulus och behovet av apologetik i Europa

Vi har många, många olika behov i Europa. När jag nu pekar på ett av dem – behovet av apologetik – är det inte för att utesluta andra behov. Det är ett viktigt men och ofta negligerat behov. Intressant är att NT har mycket att säga om apologetik.⁵

Se på Jesus

Hans offentliga verksamhet utspelades i ett judiskt sammanhang där majoriteten delade flera trosföreställningar. Det var ändå inte en monolitisk⁶ kultur. Jesus var hela tiden i samtal med människor som tyckte olika. Vi kan läsa om dialogerna och debatterna med fariséerna och sadducéerna, med samarierna, grekiska pilgrimer och romerska tjänstemän. Och han argumenterade för sitt budskap. Folk märkte att Jesus gav "goda svar"⁷ och att han tystade sadducéerna⁸. Enligt Lukas kunde hans kritiker "inte få fast honom för något som han sade inför folket. De förundrade sig över hans svar och hade inget att invända."⁹ Jesus använde apologetik; han argumenterade för sina påståenden och försvarade dem.

5. För mer om detta se Stefan Gustavssons artikel, 'Apologetikens återkomst' i *Theofilos*, nr. 1 2009. Red.

6. Likriktad, Red.

7. Mark 12:28.

8. Matt. 22:34.

9. Luk. 20:26

Se på Paulus

Vad gjorde han när förkristna Europa var så hedniskt, relativistiskt och pluralistiskt? Han predikade och försvarade evangeliet om Kristus bland sina samtida. Han gick först till synagogorna och övertalade sina landsmän judarna att kristendomen är sann, bevisade och argumenterade från GT:s skrifter att Jesus var Kristus. Paulus gick också till de hedniska grekerna. Med början i deras litteratur och kulturföremål demonstrerade han att den "okänd[e] guden" har uppenbarats och förkunnats i Jesus Kristus.

En noggrann genomläsning av Apostlagärningarna visar Paulus extraordinära förmåga som kommunikatör. Han var hemma i alla sammanhang och kunde på ett meningsfullt sätt framföra sanningen till de som hade en annan världsbild och var inte rädd för att engagera sig i häftiga debatter. Trots att han använde tillfällena i synagogan till fullo var han lika bekväm utanför predikstolen oavsett om det var på marknadsplatsen¹⁰, föreläsningssalen¹¹, en allmän samlingslokal¹² eller i ett hem¹³.

I Paulus efterföljd behöver vi se en generation av kristna i Europa som inte kompromissar med evangeliet och som inte drar sig undan kulturen men som är kristna med en förståelse av den bibliska världsbilden, som har ett kristet sinnelag och som engagerar sig i och utmanar den omgivande sekulära kulturen.

Slutsats

Som europé har jag ofta utmanats av Apg. 16. Det berättar en fantastisk historia om hur evangeliet först kom till Europa. Paulus och hans följeslagare planerade att åka österut men tre gånger blev de omdirigerade av den helige Ande att åka mer åt norr och mer åt väster tills de anlände till Filippi. Där kunde de predika evangeliet och den första européen – en kvinna som kallades Lydia – blev kristen. Det visar mig att Gud har ett hjärta för Europa och jag fortsätter att be att den helige Ande ska omdirigera människor och resurser till Europa så att européerna åter igen tar emot evangeliet om Kristus.

Stefan Gustavsson

Direktor för CredoAkademin i Stockholm

10. Apg. 17:17

11. Apg. 19:9

12. Apg. 17:22

13. Apg. 28:23

The Voyage of the Dawn Treader

Er C. S. Lewis' fiksjonslitteratur et forsøk på å hjernevaske barnesinn med patriarkalsk og undertrykkende religion? Denne artikkelen gir en omtale av den nyeste filmatiseringen av C. S. Lewis Narnia-bøker, *The Chronicles of Narnia – The Voyage of the Dawn Treader*, et kort innblikk i noen av de sentrale tema i filmen, samt refleksjoner rundt kritikken filmen har møtt. Utgangspunktet er altså filmen, men Narnia-bøkene så vel som Lewis øvrige forfatterskap tas med i betraktningen.

Filmatiseringen av *The Chronicles of Narnia – The Voyage of the Dawn Treader* (Dawn Treader) ble romjulens store publikumssuksess i mange land. Menneskekjenneren, apologeten og humoristen C. S. Lewis er synlig til stede i filmen, og hans kristne livssyn har provosert en del filmanmeldere:

Det mest fascinerande är att man anno 2010 har gjort en mer värdekonserverativ berättelse än originalet från 1952. Den frejdiga Lucy får nya, moderliga sidor och begår en svår synd när hon drömmer om att vara lika vacker som sin storasyster. (Karin Svensson i SvD)

Barnas dramatiske reise fra øy til øy med prins Caspian og hans mannskap på jakt etter de syv sverd som igjen skal redde Narnia, er en ferd full av fristelser. Flere av dem henspiller på syndige og onde egenskaper omtalt i Bibelen og andre religiøse skrifter. (Borghild Maaland i VG)

Bildet som tegnes av C. S. Lewis som en mørkemann som vil undertrykke livsglede kunne imidlertid ikke vært mer feilaktig. Festligheter, måltidsfelleskap, dans og humor er viktige tema for Lewis, og peker mot hans tanke om at det vi opplever av glede i livet er som små glimt av den himmelske glede (joy) mennesket er skapt for og lengter etter. I tillegg kommer kritikken i veien for den sannferdige og skarpsindige innsikten i menneskets sinn som kjennetegner forfatteren C. S. Lewis', og som er svært synlig i *Dawn Treader*.

Handlingen

Det er fortsatt krig i England, og Pevensie-barna er splittet opp. Peter og Susan har fått reise til USA, mens Lucy og Edmund bor i England hos

Will Poulter har fått mye ros for rollen som Eustace, en snobbete gutt som gjennomgår en stor forandring på flere plan. Foto: Filmweb.

sin onkel og tante og deres sønn Eustace. Eustace er en arrogant og veslevoksen kar som ikke har mye til overs for Lucy og Edmunds Narnia-fantasier. Faktisk bevarer han sin arroganse til tross for at han sammen med de to andre blir dradd inn i selve Narnia idet de betrakter et Narnia-lignende bilde på veggen.

I Narnia hersker det fred etter at Prins Caspian har kommet på tronen. Barna kommer direkte om bord i Caspians båt, Dawn Treader (Morgenrødens Vind/Gryningen), som er på leting etter syv forsvunne grever som seilte ut fra Narnias kyst før det ble fred i landet. Edmund forstår ikke først hvorfor de er der, ettersom de tidligere har blitt tilkalt i krigstider. Men det blir etter hvert tydelig at det er andre farer som lur.

Caspian's skip er på vei mot de ytterste øyene som er kartlagt i Narnia. Der skulle grevene ha bosatt seg, men vel framme møter de et samfunn som lever i frykt. En grønnaktig tåke undertrykker folkene og krever regelmessig at menneskene ofrer sine egne. Grevene la for lenge siden ut på en reise for å kjempe mot ondskaper, men kom aldri tilbake. Dawn Treader må seile videre for å finne ut hvor den grønne tåken kommer fra, og hva som har hendt med de syv grevene.

Filmen

Dawn Treader er bygget opp som en slags havgående "road trip", og boken den bygger på blir av en del omtalt som den sterkeste fortellingen av de syv Narnia-bøkene.

Strukturelt bærer filmen preg av en episodisk oppbygning som den har arvet fra boken, men som blir ekstra tydelig med filmformatets tidsbegrensninger. Fortellingen hopper fra situasjon til situasjon, hvilket for noen kan virke forstyrrende fordi det bryter med den alminnelige oppfatningen av hvordan en film skal bygges opp.

Skuespillerprestasjonene er jevnt over svært gode, og den unge Eustace (Will Poulter) er et av filmens friskeste element. Han er selvsagt overtydelig kjepphøy, men det er nettopp det som lar ham tre så tydelig fram i filmen og som gjør at vi føler med ham når han – uten at vi vil avsløre for mye – gjennomgår en ekstrem forvandling.

3D-teknologien som brukes fungerer definitivt best inne i selve Narnia. Åpningsscenene fra den virkelige verden får et noe enkelt preg. Vel inne i Narnia kommer imidlertid teknologien til sin rett, sammen med en CGI-animert drage som er svært godt laget.

Kritikerne er omtrent delt på midten i sin mottakelse av filmen, ifølge nettsider som sammenligner filmkritikker. Ankepunktene er stort sett at filmen er for kjapp og tettpakket, mens skuespillerprestasjoner og spesielleffekter drar opp.¹ Publikum ser derimot ut til å omfavne filmen mye varmere. Amerikanske kinogjengere gav filmen den strålende karakteren "A-" etter å ha vært på premieren,² og filmen har hatt gode besøks-tall i Europa.

Tematikk

I *Dawn Treader* blir det tydelig at både Lucy og Edmund kjemper med sin egen identitet i overgangen fra barn til voksen. Edmund kjemper med følelsen av å være nummer to – først var det Peter, nå er det Caspian. Han drives også av en indre motivasjon til å være handledyktig, noe som regnes for å være et typisk maskulint trekk. Lucy på sin side skulle ønske at hun var en skjønnhet som sin søster. En kan gjerne si at Lucys

1. Oppsummeringen er hentet fra Rottentomatoes.com.

2. På en skala fra A+ til F.

<http://latimesblogs.latimes.com/entertainmentnewsbuzz/2010/12/box-office-weak-starts-for-new-narnia-film-depp-and-jolies-tourist-turn-attention-overseas.html> (Februar, 2011)

Lucy fristes til å bruke magi for å bli like vakker som sin søster. Foto: Filmweb.

ønske om å være en pen dame hører til en kvinneediskriminerende fortid, men da glemmer en at vår egen tids ekstreme fokus på kropp og utseende stiller særlig jenter overfor uoverkommelige krav. Kjønnssrollene har med andre ord holdt seg godt, og Lewis observasjoner er fortsatt aktuelle.

Hver på sin måte kjemper altså Pevensie-barna med forventninger til seg selv og andre i overgangen mellom barndom og det voksne liv. Det innebærer også at de blir stilt overfor sine egne tilbøyeligheter, slik Edmund ble det allerede i *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. Det er her begrepet *synd* skinner gjennom og det er dette som blander kritikerne så fullstendig.

Apologeten Lewis var opptatt av det ondes natur og årsaken til syndefallet som introduserte ondskaper i verden. Han mente at syndefallets natur er at det skapte avviste – og fortsatt avviser – Skaperen. Menneskene lever selv-sentrerte liv i stedet for å være Gud-sentrerte slik de var skapt til å være. Dette er det av hans hovedargumenter som i størst grad kommer til syne i *Dawn Treader*. Edmund og Lucy blir begge utfordret til å vende blikket bort fra seg selv og stole på Aslans ledelse.

Vi ser hvordan Lucy fristes til å bruke magi for å bli like vakker som

Lucy ombord i Prins Caspians skip Dawn Treader, på jakt etter syv forsvunne grever. Foto: Filmweb.

sin søster, samtidig som hun vet at Aslan ikke ville bifalt noe slikt. Det er for øvrig dette Karin Svensson i SvD mener når hun en anelse ironisk forteller at Lucy "begår en svår synd". Men Svensson må være blind for hva filmen egentlig vil formidle om Lucys misunnelse. I en drøm ser Lucy nemlig at hun ved å ønske at hun var en annen ender opp med å utslette seg selv. Utfallet av at Lucy oppdager sin "synd" blir at Aslan leder henne til å akseptere seg selv som verdifull og vakker. Dette er et budskap som mange unge i vårt utseendefokuserte samfunn trenger å høre, og det er vanskelig å forstå hvordan dette kan opprøre noen.

Lewis kristendomsforståelse er livsbejænde fordi den bekrefter det gode ved livet. Begrepet "glede" (joy) står sentralt i hans forfatterskap, og brukes for å beskrive og forklare det paradoksale i at vi lengter så sterkt etter noe så flyktig som lykke. I følge Lewis-eksperten Colin Duriez går begrepet glede...

...som en rød tråd gjennom alle [Narnia-bøkene], ja gjennom hele C. S. Lewis' forfatterskap... [Han] beskriver det som en skjult menneskelig lengsel som ingen opplevelse kan tilfredsstille. Glede er en slags følelse av å være hjemløs og ikke finne noe hjem i denne verden... I [Narnia-bøkene] merkes denne mystiske lengselen som oftest ved det minste hint av Aslan, Skaper-Løvens nærvær.

Lewis peker på lykken et menneske kan oppleve i fellesskap rundt et godt måltid, og setter den i sammenheng med *glede*. I denne verden er disse øyeblikkene kortvarige og avløses av smerte – slik Lewis selv opplevde det da han mistet sin kone, som faktisk het Joy, men som han møtte flere år etter at han skrev boken *Surprised by Joy* der han forteller om sin vei til tro. Med andre ord bekrefter Lewis det sant menneskelige og tar samtidig på alvor lidelsen som finnes blant alle mennesker, uten unntak.

Også her taler Lewis direkte til oss som lever "på toppen av verden", men samtidig ser at savn, utrygghet, psykiske lidelser og smerte er en like reell del av vår tilværelse som de korte glimt av sann lykke vi opplever. Å være lykkelig er blant de viktigste behovene som uttrykkes i vårt samfunn, og Lewis hjelper til å anerkjenne og gripe tak i denne lengselen hos våre medmennesker. Dette er et direkte innsteg til en samtale om hvordan denne lengselen kan få både sitt midlertidige og endelige svar.

Dawn Treader er en eneste lang sjøreise som minner oss om at kristne, selv om vi er forskjellige av natur, faktisk må seile i samme båt. Den minner oss også om at slik Prins Caspian søkte de forsvunne grevene, har vi et ansvar for å bry oss om dem som ikke har valgt å gå om bord i "skipet". Til slutt minner den oss altså om å verdsette det gode ved livet, som en forsmak på det uforklarlige som venter oss når vi en gang skal se Guds arbeid med verden fullendt i den nye himmel og den nye jord.

Forkledd forkynnelse?

C. S. Lewis blir regnet blant de største kristne tenkerne på 1900-tallet. Lewis utviklet mange viktige argumenter for den kristne tro, som han presenterte i apologetiske bøker, radiotaler, kronikker og debatter. Ifølge ham selv ønsket han å gjenoppta apologetikkens kunst, nemlig å forsvare kristendommen som sann ved å ta utgangspunkt i en klassisk kristendomsforståelse (Han bruker blant annet begrepet "Mere Christianity").

Noe av kritikken som rammer Narnia-bøkene er at de utelukkende er forkynnelse forkledd som barnelitteratur. C.S. Lewis, som ut fra sin bakgrunn som professor i engelsk middelalderlitteratur var en ekspert på allegorier³, avviste at bøkene hørte til denne sjangeren. Likevel legger han aldri skjul på at de ulike bøkene er egnet til å forklare sentrale kristne

3. En *allegori* er en påstand, en historie eller en figur som forteller noe, gjennom å si noe annet. I middelalderen var allegorier svært vanlige, og ble gjerne brukt for å forklare abstrakte begrep. En person i en roman kunne for eksempel personifisere *grådighet* eller visdom. I en allegori må hver

tanker. Han har selv skrevet at *The Magician's Nephew* forteller om Skapelsen og hvordan det onde kom inn i verden, *The Lion, the Witch and the Wardrobe* forteller om korset og oppstandelsen og så videre. Men Lewis gjenforteller ikke Bibelens historie på Narnia-språk. Han inviterer leseren med inn i spørsmålet: "La oss tenke oss at det fantes et land som Narnia og at Guds sønn, slik han ble menneske i vår verden, ble en løve der. La oss så forestille oss hva som ville skje."

Noen mennesker ser ut til å tro at jeg startet med å spørre meg selv hvordan jeg kunne si noe om kristendom til barn, bestemte meg for å bruke eventyr som verktøy, skaffet meg informasjon om barnepsykologi og bestemte meg for hvilken aldersgruppe jeg skulle skrive for og at jeg så tegnet opp en rekke grunnleggende kristne sannheter og hamret ut "allegorier" som kunne bære disse. Dette er det rene tøv. Jeg kunne aldri skrevet på den måten. Alt begynte med bilder; en faun som bærer en paraply, en dronning på en slede, en strålende mektig løve. I begynnelsen var det ikke noe kristent ved dem, det elementet tvang seg på i egen kraft⁴.

Når en film eller en bok blir kritisert for å være forkynnende er det som regel fordi ønsket om å formidle et budskap går på bekostning av selve fortellingen. Dette kan knapt sies å være tilfelle verken med de syv Narnia-bøkene eller de tre nye Narnia-filmene som er laget siden 2005. Det er Lewis rike litterære fantasi og hans fantastiske karakterskildringer som gjør at Narnia-landet er så høyt elsket av leserne. Dette er tatt med i filmene, og gjør at de tross enkelte svakheter ikke fortjener å behandles som en slags propagandafilmer.

Det er ikke tvil om at *enhver film* formidler holdninger, moral og verdier som svært ofte sammenfaller med regissørens eget livssyn. Noen ganger er dette også svært tydelig, slik for eksempel ateisten Woody Allen er det i *Whatever Works*.⁵ Det kan derfor være på sin plass å spørre hvorfor denne kritikken dukker opp akkurat med Narnia-filmene. Hva er det som gjør at filmatiseringen av det som av mange regnes blant

del av fortellingen ha et tilsvarende ledd i den egentlige historien. Lewis, som arbeidet akademisk med allegorier, avviste at Narnia-bøkene tilhørte sjangeren fordi de ikke direkte tilsvarte hele eller deler av innholdet i den kristne tro. Det betyr imidlertid ikke at verkene ikke inneholder mange tydelige og sterke paralleller til kristendommen.

4. Dette sitatet er hentet fra novellesamlingen *Of This and Other Worlds* (1966), en av mange Lewis-samlinger fra Walter Hooper, via

http://www.bbc.co.uk/religion/religions/christianity/people/cslewis_1.shtml

5. Filmene har svært lite til felles, men *Whatever Works* er et klassisk eksempel på hvor tydelig Allen formidler sitt ateistiske livssyn i sine filmer.

<http://www.damaris.no/cw/articledetail.aspx?artid=336>

klassikerne i barnelitteraturen kan karakteriseres av ateisten Philip Pullman som “det styggeste og giftigste” han har lest, en “somasochistisk voldsfryd” og en “grinete blanding av rasistiske, kvinnehatende og reaksjonære fordommer”⁶?

Som Lars Dahle skriver i sin artikkel *Fungerer nyhets- og underholdningsmediene som arenaer for sekularisering?*⁷ fungerer sekularisme som “en underliggende og ubestridt premiss for store deler av Vestens nyhets- og underholdningsmedier”. Dermed kan det være nærliggende å tenke at det er C. S. Lewis’ ståsted som forsvarer for nettopp en klassisk kristendom som er grunnen til at anmelderne reagerer så aggressivt. Morgenbladets journalist Jon Kåre Time angriper denne mekanismen når han skriver:

Det “kristne” i Narnia-bøkene er trolig et resultat av at Lewis' fantasi ikke opererer uavhengig av hans erfaring av å være i verden. Dermed henger det meste av Narnia-fiendtligheten på det banale, og for noen tydeligvis bisarre faktum, at C.S. Lewis trodde på den kristne Gud. Moralen er tilsynelatende at (1) religiøse ikke bør uttrykke seg litterært og kunstnerisk i det offentlige rom, og (2) at sunne, sekulære barn ikke bør utsettes for noe som kan inneholde spor av kristen virkelighetsforståelse. Slik tydeliggjør striden om Narnia en grunnleggende intoleranse for å fortolke virkeligheten (og fantasilivet!) i noe annet enn et avfortryllet, sekulært språk.

I sine essay prøver Lewis å argumentere fornuftig for at kristendommen overgår gudløs naturalisme i å *make sense of* tilværelsen som menneske. I romanene demonstrerer han det samme poenget. Han gir oss glimt av hva vi kan ha mistet i en verden frarøvet alle mysterier, all forundring. Magien i Narnia-bøkene er at så mange barn opplever “joy” – slik Lewis brukte ordet.⁸

Dawn Treader fortjener med andre ord å bli “lest” slik litteraturkritikeren C. S. Lewis selv mente litteratur skulle fordøyes. Han var nemlig opptatt av å bevare lesing som en nytelse. Han “forsvarte verdien av også den enkle, bokstavelige fortellingen, og var nådeløs mot kritikere som ødelegger den gleden det er å la seg rive med av en god historie.”

Eivind Algrøy

eivind@damaris.no

Redaktør for Theofilos og daglig leder for Damaris Norge

6. Sitatene er hentet fra en artikkel i The Guardian, gjengitt i sin helhet på bloggen The Cumberland River Lamp Post (<http://www.crlamppost.org/darkside.htm>).

7. Se side 23 i dette nummer.

8. Fra en artikkel skrevet i forbindelse med at den første av de nyere Narnia-filmene kom på kino i 2005, noe som utløste store aksjoner blant amerikanske ateister.

<http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20051216/OKULTUR/112160011> (Februar, 2011).

Hans R. Rookmaaker

- en röst som ropar i öknen

Hans R. Rookmaaker (1922-77) var professor i konsthistoria vid Free University i Amsterdam. Han är mer känd för sina föreläsningar och böcker inom kultur, teologi, konst, musik och filosofi. Efter sin omvändelse på 40-talet kom Rookmaaker att studera filosofi och konst vilket ledde till att han doktorerade på Paul Gauguins målningar. Rookmaaker var flitigt anlitaad i kristna sammanhang i Europa och Nordamerika där man ville lära sig mer om hur man borde relatera till kulturen och konsten. Sedan slutet på 40-talet var Rookmaaker nära vän med Francis Schaeffer (senare grundaren av L'Abri Fellowship i Schweiz) och den som starkast påverkade Schaeffers tankar - inte minst när det gäller synen på den kristne i kulturen. Deras vänskap ledde till att Rookmaaker startade den holländska grenen av L'Abri 1971.¹

Rookmaaker var framförallt influerad av den holländske kristne filosofen Hermann Dooyeweerd (1894-1977)². Den tanketradition som han arbetade inom betonar vikten av att tänka på verkligheten som en helhet. Allt är skapat av Gud och allting får således sin mening genom att relateras till Gud. Istället för att dela upp sin verklighetsförståelse i isolerade delar söker man istället att se på alla delar och hur de relaterar till varandra. På detta sätt var Dooyeweerds filosofi ett föregripande av talet om att se på saker "holistiskt" för att använda ett modeord. Vidare betonade Rookmaaker, i Dooyeweerds anda, att undersökandet av verkligheten som sådan är viktig. Ingen världsbild eller ståndpunkt är

1. Detta finns att läsa om i *Francis Schaeffer. An Authentic Life* (Crossway Books, 2008) av Collin Duriez, ss. 77 ff. med litteraturreferenser.

2. Denna inriktning kallas också för nykalvinism (*neo-calvinism*) eftersom den vuxit fram i en Kalvinsk teologisk tanketradition från 1500-talets reformator Johannes Kalvin (1509-64). Den blomstrade i slutet av 1800-talet framförallt bland holländska tänkare och hade förgrundsfigurer som Abraham Kuyper (1837-1920). Dooyeweerds filosofi som kan ses som höjdpunkten i denna tradition är mycket komplex och utrymmet räcker här inte att göra den rättvisa. Rookmaaker använde Dooyeweerds begrepp men inte så ofta hans terminologi. Filosoferna Alvin Plantinga och Nicholas Wolterstorff samt teologen Jeremy Begbie är kända exempel på nutida tänkare vilka identifierar sig med denna tradition.

**Hans R. Rookmaaker
(1922-77)**

neutral i meningen att den kan bedöma andra ståndpunkter utan att vara i behov av att själv ifrågasättas. Alla världsbilder – även den nu rådande sekularismen – betraktas som en världsbild bland många utan något egentligt företräde i debatten. Ytterst sett är alla människor religiösa i meningen att alla förströstar på något som den yttersta verkligheten. Därmed blir även den sekulariserade världsbilden en form av religion då den förströstar på det materiella universumet som den yttersta verkligheten. Konsten var det främsta sätt på vilket Rookmaaker såg hur världsbilder framträdde i en kulturs grundläggande värderingar och föreställningar om verkligheten. Därför blev konstintresset för Rookmaaker tidigt motiverat av ett försök att förstå verkligheten och den desillusionerade kultur som han befann sig i efter andra världskrigets slut.

För den som vill bekanta sig med Rookmaakers tänkande finns det olika sätt. Innan vi går in på skriftliga publikationer vill jag varmt rekommendera att lyssna till Rookmaaker på de mp3-inspelningar som

“...den kristne konstnären har ett profetiskt budskap i världen, för konst handlar om sanning.”

i dag finns tillgängliga.³ Det ger en ytterligare dimension till budskapet då man får höra hans passionerade, skarpa tal på en bruten men välartikulerad engelska – ofta är föreläsningarna långa dialoger med publiken. Tänk dig då också att i hans mungipa hängde också i en pipa för jämnan. Det är en underbar ironi att denne lille herres namn på holländska betyder 'rökmakare'!

Sedan några år tillbaka finns Rookmaakers samlade verk i 6 volymer. Förutom hela antologier har också delvis nyöversatt material från holländska och många av de föredrag han gav och artiklar som han publicerade inkluderats.⁴ För den som inte har råd att köpa in dessa (de finns på CD-ROM också) kan jag nämna något om hans böcker och litterära produktion i allmänhet.

De viktigaste böckerna av Rookmaaker är *Modern Art and the Death of Culture* (1970), *Art needs no Justification* (1977)⁵ samt *The Creative gift: Essays on Art and the Christian Life* (1981). I den banbrytande boken *Modern Art and the Death of Culture* kritiserar Rookmaaker trender i konstvärlden på slutet av 60-talet. Den utmanande stil och uttrycksätt som hade framvuxit som en reaktion mot (men samtidigt ett uttryck av) modernismen skrämde de kristna från att engagera sig i konsten då den sågs som farlig och oandlig. Trots att Rookmaaker var kritisk till den moderna konstens inriktning föraktade han den inte. Istället gör han ett upprop till sina kristna bröder och systrar till ett djupare engagemang i konsten. Den kristne konstnären uppmanas att arbeta utifrån sin övertygelse om världen så som skapad av Gud och återlöst i Jesus Kristus.

3. <http://www.labri-ideas-library.org/index.asp>

4. Hengelaar-Rookmaaker, Marleen (red.): *The Complete Works of Hans Rookmaaker*, 6 vol. (Piquant 2001-2003).

5. Denna lilla publikation finns också tillgänglig gratis på internet: <http://www.patrickdodson.net/files/Rookmaaker.pdf>

Han säger att den kristne konstnären har ett profetiskt budskap i världen, för konst handlar om sanning.

Rookmaaker uppmuntrade intellektuella och etisk-praktiska frågor om konst och kultur men avskydde den attityd som såg konsten som kuriosa eller som oandlig. Konsten är en nödvändig del av människans liv: eftersom hon är skapad av Gud är hon också en skapare av konst och kultur. Han manade den kristne inte bara till att passivt se på utan att aktivt tolka och engagera sig i konsten. Detta engagemang byggde på hans övertygelse att den moderna konsten, precis som all konst, har viktiga saker att säga om verkligheten som "kristen" konst inte kunde säga, därför att den undvek det fula och det existentiellt fragmenterade tillstånd som människan i väst befanns sig i efter andra världskriget. Tänk på alla de romantiska och pastorala Jesusbilder som flera generationer av protestantiskt kristna vuxit upp med som ideal. Den fallna verkligheten är inte alltid vacker utan ibland ful och fragmenterad och det är konstnärens uppgift att ge uttryck åt detta i sanningens namn. Samtidigt är det också en uppgift att tala om återlösningen och det sätt som det trasiga kan bli helt igen.

Rookmaakers kritik av modern konst var att den skilde det sköna från det sanna och därmed från våra verkliga och konkreta liv. Detta går tillbaka på hans filosofiska övertygelse att vi bör se på verkligheten som en helhet. Konstens uppgift är att vara sann mot verkligheten. Inte på ett naivt, förändligt eller blott avbildande sätt utan genom att engagera hela människan – hennes känslor och föreställningsförmåga, inte bara hennes intellekt. Konsten såg han som ett fönster in i samtiden och kulturens mest grundläggande övertygelser. Den moderna konsten är viktig eftersom den så tydligt visar hur upplysningstänkandet har upplöst den västerländska kulturen.⁶

Det var inte bara den moderna konsten som var föremål för Rookmaakers kritik. Till kristna som förkastade den moderna konsten ställde Rookmaaker frågan: "Hur kan du säga att modern konst är ful när du tillber Herren i en byggnad som denna?". Hans syftade i sin fråga på samtida "kyrkokonst" som han ansåg vara medioker och i många fall ren kitsch.

6. Denna förståelse av konstens plats i världen gick också igen hos Schaeffers idéhistoriska analys. Se t.ex. hans *Den Gud som finns till* (InterSkrift Förlag AB, inget årtal), ss. 12-90.

*“Kanske kom han, i likhet med Nietzsches
profetröst i Den Glada Vetenskapen
som annonserade att gud är död, för tidigt.
Kanske är det idag tid att förklara att
Gud lever inom konsten!”*

Ett annat genomgående tema är hans förnekande av den modernistiska uppdelningen i hög (klassisk/fin) och låg (vulgär/populär) konst. Det är ur historisk synpunkt en uppdelning som inte gjort konsten gott. En bättre distinktion, skulle Rookmaaker säga, är den mellan god och dålig konst. Det finns både bra och dålig populärkonst precis som det finns bra och dålig hög konst. Bara för att tekniken är mer komplex, som i "klassisk musik", betyder det inte att det är en bättre konstform än en gitarrbaserad poplåt. Detta synsätt är tydligt i Rookmaakers passion inte bara för konsthistoria, som ansetts som finare, utan också hans livslånga passion för och djupa kännedom om de nordamerikanska musiktraditionerna: spirituals, blues och jazz. (Mahalia Jackson var hans absoluta favorit.) Det är snarare så att när vi på ett eller annat sätt engagerar oss i konst lär vi oss något om vad det är att vara människa och skapad i Guds värld. Därmed blir också uppdelningen mellan kristen och icke-kristen konst problematisk. Bara för att något kallas kristen konst betyder det inte att den är bättre. Ofta, hävdade Rookmaaker, misshagar vi Gud genom att nöja oss med dålig konst i kyrkorna. Varför ska Gud inte ha det bästa av våra förmågor och talanger?

Det är slående hur Rookmaakers analys kan tala, precis som han önskade, profetiskt in i vår tid. De tre decennier som passerat sedan hans död har inte tagit död på relevansen av hans profetiska budskap in i en postmodern kultur. Kanske är hans budskap ännu mer akut i dag än när han var verksam. Kanske kom han, i likhet med Nietzsches profetröst i *Den Glada Vetenskapen* som annonserade att gud är död, för tidigt. Kanske är det idag tid att förklara att Gud lever inom konsten!

Stefan Lindholm
Redaktör för Theofilos

Till Guds ära

Den 14:e januari lade Jonas Fjertorp fram en akademisk avhandling inom området ekonomi i Lund med titeln, *Investeringar i kommunal infrastruktur: Förutsättningar för en målfokuserad investeringsverksamhet*. Titeln ger inte vid handen det motiv som driver författaren. Det kommer däremot fram i förordet som du kan läsa nedan. Tänk då på att denna avhandling lades fram i världens mest sekulariserade land!

• • •

Varför skriver man en akademisk avhandling? Låt oss se vad som står i det stiftelsebrev som änkedrottning Hedvig Eleonora skrev i december 1666, i syfte att grunda Lunds universitet:

... såsom man utaf alla tider hafver bepröfvat och förmärkt att academier och skolor de rätta medelen hafva varit till att nå och vinna denna bemälda lycksalighet, förty uti dem icke allenast vägen visas till att märka och iakttaga Guds stora verk och under [...], utan ock derjemte, enkannerligen sedan förmedelst Guds nåd den rätta christendomens rena ljus i verlden hafver begynt att skina, underrättas huru den högste regerande Herren troligen och rätt skall dyrkas, hedras och äras, hvarutaf den vördnad och innerliga gudsfruktan uppstå måste som en källa och ursprung är till all så andelig som verldslig välsignelse;
(återgivet i Ahnfelt, 1859, s.43)

Den idémässiga grunden för universitetet och därmed även för en akademisk avhandling, är att Gud äras genom erövrandet av kunskap. Därigenom skapas också välstånd i samhället. På vilket sätt äras Gud genom den kunskap som denna avhandling bidrar med? Avhandlingen bidrar till att förstå förutsättningarna för investeringsverksamhet i svenska kommuner. Förhoppningen är att resultaten ska underlätta utformningen av investeringsverksamheten, så att samhällets gemensamma tillgångar i infrastruktur kan förvaltas på ett ansvarsfullt och ändamålsenligt sätt.

Redan i Bibelns första kapitel ges människan uppgiften att råda över jorden, att förvalta skapelsen. Något senare berättas det om Josef. Han blir såld som slav till Egypten av sina bröder. Efter en tid ber Farao Josef om hjälp att uttyda en dröm (1 Mos, 41 kap). Josef berättar att drömmen är från Gud och betyder att det ska komma sju år med överflödande skörd och därefter sju nödår och att Farao bör förbereda landet för detta.

Farao utser då Josef till att råda över hela Egyptens land. Under de sju goda åren samlar Josef in säd som lagras i städerna. När det sedan blir sju hungersår, kommer folk från hela världen för att köpa säd av Josef.

Berättelsen om Josef visar ett exempel på ansvarsfullt förvaltarskap. Under de sju goda åren investerar Josef i stora lager. Dessa kommer folket till nytta när de senare behöver det. Att långsiktigt investera i gemensamma resurser, som senare kommer samhällets invånare tillgodo, innebär att på ett ansvarsfullt sätt förvalta samhällets angelägenheter. I Sveriges kommuner förekommer både goda år när resurserna flödar in och nödår när det är stor brist på resurser. Det finns anledning för oss, att försöka lära oss att använda våra begränsade resurser, till de investeringar som skapar mest samhällsnytta.

En sådan tillit har vi till Gud genom Kristus, inte så att vi av oss själva skulle kunna tänka ut något på egen hand, utan vår förmåga kommer från Gud. (2 Kor. 3:4f)

SOLI DEO GLORIA

European Leadership Forum (ELF) er et intensivt møte for ledere fra mange ulike deler av samfunnslivet og fra alle nivåer. Forumet tilbyr personlige møter, nettverk, seminarer, forelesninger og mye mer. Hovedsaken for forumet er apologetikk, og det tilbys spesialsydde spor som for eksempel "Workplace Leaders", "Media Communicators", "Scientific" osv. I styret for ELF sitter blant andre Stefan Gustavsson og Lars Dahle. Neste forum går av stabelen 21.-26. mai, og påmelding kan skje direkte via nettsiden. Påmelding til ELF skjer via personlig anbefaling, ta gjerne kontakt med red@theofilos.nu dersom du trenger å vite mer om dette.

<http://www.euroleadership.org/>

• •

Nära kopplat till ELF är **Cambridge Scholars Network** som vänder sig till kristna akademiker. Nätverket vill verka för integrering mellan tro och vetenskap i och utanför akademien samt fostra kritiskt tänkande och tänka igenom apologetiska frågor. Denna sommar har nätverket en sammankomst 8-14 juli.

<http://www.euroleadership.org/files/CSN%20Brochure%20FINAL-2.pdf>

• •

Cambridge Summer School of Theology har också sommarkurser i apologetik och teologi. Den drivs i samma regi som nätverket av **Christian Heritage** (<http://www.christianheritageuk.org.uk/>). I sommar är det Don Fairbairn, 26 juni-1 juli och Jock McGregor, 5-9 juli som är föreläsare.

<http://www.christianheritageuk.org.uk/Groups/562/Home/Courses/Courses.aspx>

• •

Nordiska L'Abri har fr.o.m 2011 nystartat. Planerat så långt under våren är en långhelg 17-21 februari och en sommartermin 7 juli - 7 augusti. Hör av dig om du ville veta mer om arbetet på sweden@labri.org. Fortlöpande information kommer att läggas ut på hemsidan:

<http://labri.org/sweden/index.html>

• •

Livssynspluralisme, ungdomskultur og medier er et nytt studium (10 stp) ved Mediehøgskolen Gimlekollen i Kristiansand, med kursdager 22-23 februar i vinter. "Hva kjennetegner ungdom i dag? Hva tror ungdom på - og hvorfor? Hvilken rolle spiller populærkulturen i alt dette?" er spørsmål som danner utgangspunkt

tet for studiet. Besøk www.mediehogskolen.no eller bli medlem av Facebook-siden "Kommunikasjon og livssyn" for å vite mer.

• •

Teologikonferens på Schloss Mittersill 6-13 augusti 2011

<http://www.ifeseurope.org/conferences/theological-students-conference.html>

Föreläsningar på nätet

Jonas Dagson har startat en hemsida **Rom1017** för apologetik och förkunnelse. Så långt finns det massor predikningar av Roland Hellsten men även av Elon Svanell Stefan Gustavsson och Francis Schaeffer.

<http://rom1017.se/>

• •

Dekodet.blogspot.com er myteknekker, kulturskribent og skeptiker Bjørn Are Davidsens blogg. Han oppdaterer svært frekvent med humoristiske, skarpe og interessante kommentarer til dagsaktuelle saker som berører tro og tanke – i begrepenes videst mulige forstand. I spalten "Dette lurere du på" kan du finne gode innspill om alt fra Zeitgeist og gnostisisme til debatter om nyateistenes siste utspill.

• •

Bethinking är en hemsida som samlar goda föreläsningar från den engelskspråkiga världen. Tom Price från Damaris Trust (<http://www.damaris.org/>) och Oxford Centre for Christian Apologetics (<http://www.theocca.org/>) är personen bakom denna välorganiserade guldgruva.

<http://www.bethinking.org/>

• •

På **L'Abri Ideas Library** kan du hitta över 1000 föreläsningar som givits på det kristna livsåskådningsinstitutet och komuniteten L'Abri Fellowship (www.labri.org): <http://www.labri-ideas-library.org/>

• •

På **www.kulturvinduet.no** publiseres det jevnlig artikler, studieguider og kommentarer til film, tv-serier, musikk og litteratur med fokus på livssynsspørsmål. Nettsiden blir for tiden redesignet og det vil blant annet legges bedre til rette for søk i de mange hundre artiklene som ligger på siden. Kulturvinduets britiske moderside www.culturewatch.org anbefales også!

Upptäckten

(Berea Förlag, Box 427, 573 25 Tranås,
info@bereaforlag.se, www.bereaforlag.se)

Upptäckten - nytt kursmaterial om Jesus

Upptäckten är ett nytt studiematerial för grupper som under tio veckor tar med deltagarna på en vandring genom hela Markusevangeliet. Fokus är på att upptäcka Jesus Kristus och svara på de tre frågorna: Vem är Jesus? Varför kom han? Vad innebär det att följa honom?

I studiet tvekar man inte att tala allvarligt om synd, dom och förtappelse. Lika tydligt presenteras sedan också Guds underbara nåd för den som omvänder sig.

Kursen är anpassad så att alla intresserade ska kunna delta, vare sig man räknar sig som kristen eller inte. Målet är en studiegemenskap där alla ska kunna känna sig hemma. Ingen medlem är tvungen att säga något, att sjunga med i sång eller att be.

En samling inleds normalt med en gemensam kvällsmåltid följt av ett gruppsamtal utifrån de studieuppgifter deltagarna gjort hemma under veckan. Sedan presenteras kvällens föredrag. Dessa finns på DVD-skiva med engelskt tal och svensk text, och föredragen finns även i tryckt form i ledarboken, för den ledare som eventuellt vill hålla föredragen själv. I föredraget presenteras huvudbudskapet i veckans text. Talaren Tico Rice lyckas riktigt bra med att presentera budskapet, med hjälp av väl valda illustrationer och exempel. Samtidigt känns det aldrig att det kommer "ovanifrån" - han talar med både humor och lite charmig självironi. Lärorikt och lättsamt på en och samma gång!

Under en helg reser gruppen bort för att få mer tid att fördjupa både gemenskap och kunskap. Då studerar man ämnena kyrkan, den helige Ande, bönen och Bibeln.

Kursmaterialet består av en Studiehandbok för gruppdeltagarna och två böcker för ledarna: en Kurshandbok och en Ledarhandbok.

Kursen har utvecklats i All Souls Church i London, under namnet Christianity Explored. Den har översatts till åtskilliga språk och lanseras nu i Sverige av Berea Förlag.

Kursen rekommenderas till alla som vill hitta en form där evangeliet kan studeras seriöst, men i en ledig och personlig miljö.